

Ερευνητικά Clusters για Περιφερειακή Ανάπτυξη, 2007–2013:

Η συμμετοχή της Ελλάδας

Ερευνητικά Clusters
για Περιφερειακή Ανάπτυξη,
2007 – 2013:
η ελληνική συμμετοχή

Η παρούσα έκδοση ανήκει στη σειρά των ειδικών εκθέσεων και μελετών που εκδίδει το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, με εμπειρικά στοιχεία, αναλύσεις και δείκτες που αναδεικνύουν σημαντικές πλευρές της εγχώριας ερευνητικής δραστηριότητας και απεικονίζουν τα αποτελέσματα των ερευνητικών φορέων του Ελληνικού Ερευνητικού και Αναπτυξιακού Συστήματος.

Τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται αντλούνται από επίσημες πηγές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, από εμπειρικά δεδομένα που συγκεντρώνει το ΕΚΤ από τη λειτουργία του ως Εθνικό Σημείο Επαφής για το 7ο Π, καθώς και από την άσκηση των ποικίλων δραστηριοτήτων του στον χώρο της Έρευνας και Τεχνολογίας.

Συντελεστές

Γεωργία Τζένου, επεξεργασία στοιχείων & συγγραφή έκθεσης

Δρ Νένα Μάλλιου, δείκτες στο context των μετρικών που παράγει το ΕΚΤ, επιστημονική επιμέλεια

Δρ Εύη Σαχίνη, συντονισμός έκδοσης σειράς

Προτεινόμενος τρόπος αναφοράς

Γ. Τζένου, Μάλλιου Ν., Σαχίνη Ε., (2013), «Ερευνητικά Clusters για Περιφερειακή Ανάπτυξη, 2007-2013: η ελληνική συμμετοχή», Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης

Copyright © 2013 Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
Βασιλέως Κωνσταντίνου 48, 11635 Αθήνα
τηλ.: 210 7273900, fax: 210 7246824
e-mail: ekt@ekt.gr, <http://www.ekt.gr>

Το έργο αυτό διατίθεται με άδεια Creative Commons
Αναφορά - Μη-Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 3.0 Ελλάδα
Προκειμένου να δείτε αντίγραφο της άδειας επισκεφθείτε:
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/deed.el>

ISBN: 978-618-80175-4-2 (pdf)

Σχεδιασμός: Δήμητρα Πελεκάνου, Επιμέλεια μορφοποίησης : Δέσποινα Τριανταφυλλίδου.

Εισαγωγή έκδοσης

Η έκδοση «Ερευνητικά Clusters για Περιφερειακή Ανάπτυξη, 2007-2013: η ελληνική συμμετοχή» συνοψίζει τα αποτελέσματα του προγράμματος «Περιφέρειες της Γνώσης (Regions of Knowledge, REGIONS/RoK)» (Ειδικό Πρόγραμμα «Ικανότητες», 7ο Πρόγραμμα Πλαίσιο (7^ο ΠΠ) για την Έρευνα της ΕΕ) την περίοδο 2007-2013. Η μελέτη εντάσσεται στη σειρά εκδόσεων (Intelligence Reports) του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης με αξιόπιστα στοιχεία και δείκτες που απορρέουν από τις δράσεις του ως Εθνικό Σημείο Επαφής για το 7ο ΠΠ. Ανταποκρίνεται, δε, στο θεσμικό του ρόλο για τη συλλογή, οργάνωση και διάθεση επιστημονικής πληροφορίας και περιεχομένου και την απεικόνιση με δείκτες της ελληνικής επιστημονικής και ερευνητικής δραστηριότητας.

Το πρόγραμμα "Περιφέρειες της Γνώσης" στοχεύει στην ενίσχυση των περιφερειών της Ευρώπης μέσω ερευνητικών συσπειρώσεων με γνώμονα την έρευνα (research-driven-clusters) που συνδέουν ερευνητικούς οργανισμούς, επιχειρήσεις και φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης από την ίδια γεωγραφική περιφέρεια. Το πρόγραμμα ενσωματώνει την έρευνα και την καινοτομία στη στρατηγική για την περιφερειακή ανάπτυξη, προωθεί τη διακρατική συνεργασία ερευνητικών clusters και υποστηρίζει τις συνέργειες μεταξύ διαφορετικών πρωτοβουλιών από τα Διαρθρωτικά Ταμεία, το 7ο Πρόγραμμα Πλαίσιο για την Έρευνα και το Πρόγραμμα Πλαίσιο για την Καινοτομία και την Ανταγωνιστικότητα.

Η μελέτη βασίζεται σε στοιχεία που συγκέντρωσε το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης στο πλαίσιο της λειτουργίας του ως Εθνικό Σημείο Επαφής, καθώς και σε έγγραφα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και στοιχεία από την κοινοτική υπηρεσία της CORDIS και τη βάση δεδομένων e-CORDA. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η συνεισφορά των ελληνικών οργανισμών που συμμετέχουν σε έργα, τους οποίους ευχαριστούμε θερμά.

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή έκδοσης.....	5
Η συμμετοχή στο REGIONS με μια ματιά	7
1. Το πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης».....	8
1.1. Στόχος & Δομή.....	8
1.2. Οι προκηρύξεις του προγράμματος	9
1.3. Η πορεία στο 7ο Πρόγραμμα Πλαίσιο & το μέλλον στο «Ορίζοντας 2020»	12
2. Συγκεντρωτικά στοιχεία για το πρόγραμμα και τις ελληνικές επιδόσεις. 14	14
2.1. Η συμμετοχή από Ελλάδα & Ευρώπη.....	18
2.2. Ο ανταγωνισμός στο «Περιφέρειες της Γνώσης»	19
2.3. Η κατανομή της χρηματοδότησης	19
2.4. Τα έργα που χρηματοδοτήθηκαν από το «Περιφέρειες της Γνώσης».....	20
3. Η ελληνική συμμετοχή.....	22
3.1. Η εξέλιξη της ελληνικής συμμετοχής στο «Περιφέρειες της Γνώσης».....	22
3.2. Τα ελληνικά έργα	23
3.3. Το προφίλ των ελληνικών φορέων	30
3.4. Επιστημονικά πεδία των ελληνικών έργων	33
3.5. Οι Ελληνίδες στο «Περιφέρειες της Γνώσης»	34
4. Επιστημονικά Δίκτυα και συνεργασίες	35
4.1. Η δικτύωση των ελληνικών φορέων	35
4.2. Χώρες συνεργασίας	35
4.3. Συνεργασίες με επιχειρήσεις.....	36
5. Η συμμετοχή των ελληνικών Περιφερειών	37
5.1. Τα έργα που χρηματοδοτούνται	37
5.2. Οι φορείς που συμμετέχουν	41
5.3. Τα επιστημονικά πεδία των έργων	44
5.4. Τα επιστημονικά δίκτυα που αναπτύσσονται.....	45
6. Οι Έλληνες αξιολογητές ως Δείκτης Αριστείας.....	47
7. Ο αντίκτυπος του προγράμματος στην περιφερειακή ανάπτυξη.....	48
8. Συνοπτική παρουσίαση άλλων προκηρύξεων του προγράμματος (εκτός των REGIONS-1).....	50

Η συμμετοχή στο REGIONS με μια ματιά

360 συνεργασίες με χώρες της ΕΕ και υποψήφιας για ένταξη χώρες

12 με συνδεδεμένες χώρες

14,3% ποσοστό επιτυχίας

στο σύνολο των προτάσεων που υποβλήθηκαν από την Ελλάδα

1,82% απορρόφηση συνολικής κοινοτικής

9 εγκεκριμένα έργα με ελληνική συμμετοχή

29 ελληνικές συμμετοχές

23 μοναδικοί ελληνικοί φορείς

1 έργο με Έλληνα συντονιστή

0,26 εκατ. € χρηματοδότησης Δημόσιων Φορέων σε 5 έργα

0,64 εκατ. € χρηματοδότησης Ερευνητικών Κέντρων σε 7 έργα

0,93 εκατ. € χρηματοδότησης Ιδιωτικών οργανισμών σε 9 έργα

Κοινοτική χρηματοδότηση 2,31 εκατ. €

0,78 εκατ. € - REGIONS-2007

0,24 εκατ. € - REGIONS-2008

1,08 εκατ. € - REGIONS-2009

0,21 εκατ. € - REGIONS-2012-2013

0,74 εκατ. €

στην περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

0,41 εκατ. €

στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

0,63 εκατ. €

στην περιφέρεια Κρήτης

0,24 εκατ. €

στην περιφέρεια Αττικής

0,29 εκατ. €

στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

Σημείωση: Ο συγκεντρωτικός πίνακας βασίζεται σε στοιχεία της βάσης eCORDA που ελήφθησαν στις 6 Οκτωβρίου 2014. Μικρές αποκλίσεις στην έκθεση που ακολουθεί προκύπτουν λόγω επεξεργασίας στοιχείων που ήταν διαθέσιμα σε προγενέστερη ημερομηνία.

1. Το πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης»

1.1. Στόχος & Δομή

Το πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης (Regions of Knowledge, REGIONS/RoK)» στοχεύει στην ενίσχυση των περιφερειών της Ευρώπης μέσω «συσπειρώσεων με γνώμονα την έρευνα (research-driven-clusters)» που συνδέουν ερευνητικούς οργανισμούς, επιχειρήσεις και φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, από την ίδια γεωγραφική περιφέρεια, σε κοινές δράσεις για οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Το καινοτόμο πρόγραμμα ξεκίνησε πιλοτικά στο 6^ο Πρόγραμμα Πλαίσιο για την Έρευνα της ΕΕ¹ και, στη συνέχεια, εντάχθηκε στο Ειδικό Πρόγραμμα IKANOTHETES του 7^{ου} Προγράμματος Πλαίσιο, με προϋπολογισμό 126 εκατ. ευρώ για την περίοδο 2007-2013.

Το «Περιφέρειες της Γνώσης» αποτελεί αρμοδιότητα του τμήματος «Περιφερειακή Διάσταση της Καινοτομίας» της Γενικής Διεύθυνσης «Έρευνα και Καινοτομία» της ΕΕ. Το «περιφερειακό» πρόγραμμα (Regional) του 7^{ου} ΠΠ περιλαμβάνει επίσης το «Ερευνητικό Δυναμικό», το οποίο ενισχύει τους άριστους ερευνητικούς οργανισμούς που εδρεύουν σε περιφέρειες σύγκλισης ή/και άκρως απόκεντρες περιφέρειες της Ευρώπης.

Το πρόγραμμα ενσωματώνει την έρευνα και την καινοτομία στη στρατηγική για την περιφερειακή ανάπτυξη, προωθεί τη διακρατική συνεργασία ερευνητικών clusters και υποστηρίζει τον συντονισμό πρωτοβουλιών και την κινητοποίηση εθνικών/ευρωπαϊκών κεφαλαίων για πεδία με ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για την Περιφέρεια (Διαρθρωτικά Ταμεία, 7ο ΠΠ, Πρόγραμμα Πλαίσιο για την Καινοτομία και την Ανταγωνιστικότητα).

Συγκεκριμένα, χρηματοδοτεί ερευνητικά clusters που βασίζονται στη δομή της «τριπλής έλικας (triple helix)», δηλαδή clusters που περιλαμβάνουν τουλάχιστον έναν ερευνητικό οργανισμό (Πανεπιστήμιο, ερευνητικό κέντρο, κ.λπ.), μία επιχείρηση (μικρομεσαία ή μεγάλη) και έναν φορέα τοπικής αυτοδιοίκησης (δήμος, περιφέρεια, κ.ά.). Οι τρεις αυτοί φορείς θα πρέπει να είναι εγκατεστημένοι στην ίδια γεωγραφική περιφέρεια και να διαθέτουν είτε αυτόνομη νομική οντότητα ως cluster, είτε τεκμηριωμένη συνεργασία. Επιπλέον των τριών αυτών οργανισμών, το cluster μπορεί να συμπεριλάβει και άλλους φορείς, όπως επιμελητήρια, τράπεζες, εταιρείες συμβούλων, συμβούλους μεταφοράς τεχνολογίας, κ.ά. που συνδράμουν στις κοινές δράσεις για την περιφερειακή ανάπτυξη. Σημειώνεται πως, την περίοδο 2009-2011, συντονιστής του έργου είναι υποχρεωτικά είτε ένα cluster με ανεξάρτητη νομική οντότητα, είτε ένας φορέας τοπικής αυτοδιοίκησης.

Την περίοδο 2007-2012, το πρόγραμμα έχει χρηματοδοτήσει δύο τύπους έργων:

α) συνεργασίες μεταξύ δυναμικών clusters από διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες: χρηματοδοτούνται τεχνολογικές διαγνώσεις, οικονομικές αναλύσεις, μελέτες σε θέματα ερευνητικής και περιφερειακής ανάπτυξης, συγκριτική αξιολόγηση, κ.λπ. Σε δεύτερο στάδιο, συγκροτείται Κοινό Σχέδιο Δράσης και οικονομικός προγραμματισμός για την υλοποίησή του, ενώ πραγματοποιούνται εκδηλώσεις, συναντήσεις για ανταλλαγή τεχνολογίας μεταξύ των clusters, δράσεις για την καθοδήγηση λιγότερο έμπειρων clusters, κ.λπ.

Στα έργα αυτά, στις προκηρύξεις 2007-2008, ο μέγιστος προϋπολογισμός είναι 1 εκατ. ευρώ για κοινοπραξίες που αποτελούνται από τουλάχιστον 2 clusters από διαφορετικά κράτη μέλη ή συνδεδεμένες χώρες της ΕΕ. Την περίοδο 2009-2013, οι κοινοπραξίες αποτελούνται από τουλάχιστον 3 clusters από διαφορετικά κράτη μέλη ή συνδεδεμένες χώρες και ο μέγιστος προϋπολογισμός ανέρχεται σε 3 εκατ. ευρώ. Η διάρκεια των έργων δεν υπερβαίνει τους 36 μήνες.

β) πρωτοβουλίες για την ανάδειξη νέων clusters σε εθνικό επίπεδο²: χρηματοδοτούνται μελέτες για την περιφερειακή οικονομία, αναλύσεις για την περιφερειακή στρατηγική για την έρευνα, διοργάνωση συνεδρίων, κ.λπ.

Τα έργα για την ανάδειξη νέων cluster έχουν μέγιστο προϋπολογισμό 200.000 ευρώ. Υποβάλλονται από ένα μόνο cluster και η διάρκειά τους δεν υπερβαίνει τους 24 μήνες. Πρόκειται για δράσεις

¹ Το πιλοτικό πρόγραμμα ξεκίνησε με πρωτοβουλία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τον Αύγουστο του 2003. Ανακοινώθηκαν δύο προκηρύξεις στο πλαίσιο του προγράμματος «Υποστήριξη της συνεκτικής ανάπτυξης πολιτικών» του 6^{ου} Προγράμματος Πλαίσιο για την Έρευνα της ΕΕ.

² Ανακοινώθηκαν δύο προκηρύξεις την περίοδο 2007-2008 (FP7-REGIONS-2007-2 & FP7-REGIONS-2008-2).

συντονισμού και στήριξης, με χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή που καλύπτει έως 100% των επιλέξιμων δαπανών.

Το θεματικό πεδίο των clusters διαφοροποιείται ανά έτος: Έρευνα και μικρομεσαίες επιχειρήσεις & Αγροτική οικονομία (2007), Ερευνητικές υποδομές & Μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (2008), Βιώσιμη αξιοποίηση των φυσικών πόρων (2009), Υγεία (2010), Μεταφορές (2011), Ψηφιακή ατζέντα και Αποτελεσματική χρήση πόρων (2012-2013). Η θεματολογία της κοινής προκήρυξης για τα έτη 2012-2013 συνδέεται με τις πρωτοβουλίες της Ευρώπης 2020 (Europe 2020 flagship initiatives).

Τα έργα διαμορφώνουν δίκτυα συνεργασίας, κινητοποιούν επενδύσεις που αναδεικνύουν τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της περιφέρειας και συμβάλλουν στην περιφερειακή ανάπτυξη και την απασχόληση. Οι φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν τη στρατηγική ευφυούς εξειδίκευσης, με βάση την έρευνα και την καινοτομία. Οι τοπικές επιχειρήσεις εντοπίζουν τις αδυναμίες τους και βρίσκουν καινοτόμες λύσεις σε συνεργασία με ερευνητικούς οργανισμούς. Οι ερευνητικοί οργανισμοί συνεργάζονται με τοπικούς φορείς για πιθανές εφαρμογές των ερευνητικών τους αποτελεσμάτων και γεφυρώνουν το χάσμα μεταξύ έρευνας και αγοράς.

Η διακρατική συνεργασία των ερευνητικών clusters συμβάλλει στην ενίσχυση των δεσμών τους, τη συστηματική αμοιβαία ανταλλαγή πληροφοριών, καθώς τη βελτιστοποίηση της συμμετοχής τους σε ευρωπαϊκά ερευνητικά έργα και διαπεριφερειακές δράσεις.

1.2. Οι προκηρύξεις του προγράμματος

Την περίοδο 2007-2013 ανακοινώθηκαν 15 προκηρύξεις στο πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης». 6 αφορούν τη διακρατική συνεργασία ερευνητικών clusters (REGIONS-1) και 2 αφορούν την ανάδειξη νέων συσπειρώσεων με γνώμονα την έρευνα (REGIONS-2007-2, REGIONS-2008-2).

Ανακοινώθηκαν επιπλέον προκηρύξεις για συμπληρωματικές δράσεις, όπως η συγκρότηση ευρωπαϊκού δικτύου Εθνικών Σημείων Επαφής για την υποστήριξη του προγράμματος (REGIONS-2007-3), η διοργάνωση του συνεδρίου «Week of Innovative Regions in Europe (WIRE)» (REGIONS-2010-2 & WIRE-2011-1), μελέτες εμπειρογνομώνων σχετικά τις συνέργειες του Προγράμματος Πλαίσιο, των Διαρθρωτικών Ταμείων και του Προγράμματος Πλαίσιο για την Ανταγωνιστικότητα και την Καινοτομία (REGIONS/REGIONS-2010-3), αλλά και τον αντίκτυπο του προγράμματος «Περιφέρειες της Γνώσης» (REGIONS-2010-4). Ανακοινώθηκαν, τέλος, 2 προκηρύξεις για συντονισμό με άλλα προγράμματα (Joint Programming Coordination 2012 & 2013), τις οποίες υποστήριξε απευθείας η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (αντί των Εθνικών Σημείων Επαφής).

Πίνακας 1:
Προκηρύξεις του προγράμματος «Περιφέρειες της Γνώσης»

Το πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης»

Τίτλος προκήρυξης	Κωδικός προκήρυξης & Σύνδεσμος στον δικτυακό τόπο της ΕΕ	Ημερομηνία δημοσίευσης	Καταληκτική ημερομηνία	Στάδιο προκήρυξης
Regions of Knowledge: Analysis, mentoring and integration of research actors	FP7-REGIONS-2007-1	22/12/2006	24/4/2007	Η αξιολόγηση έχει ολοκληρωθεί.
Regions of Knowledge: Facilitating the emergence of new clusters and mutual information	FP7-REGIONS-2007-2	22/12/2006	24/4/2007	Η αξιολόγηση έχει ολοκληρωθεί.
Regions of Knowledge: Trans-national co-operation among NCPs	FP7-REGIONS-2007-3	22/12/2006	24/4/2007	Η αξιολόγηση έχει ολοκληρωθεί.
Analysis, mentoring, integration of research agendas and definition of joint action plans	FP7-REGIONS-2008-1	30/11/2007	14/3/2008	Η αξιολόγηση έχει ολοκληρωθεί.
Facilitating the emergence of new regional research driven clusters and mutual exchange of information	FP7-REGIONS-2008-2	30/11/2007	14/3/2008	Η αξιολόγηση έχει ολοκληρωθεί.
Transnational cooperation between regional research-driven clusters	FP7-REGIONS-2009-1	03/09/2008	27/01/2009	Η αξιολόγηση έχει ολοκληρωθεί.
Transnational cooperation of regional research-driven clusters	FP7-REGIONS-2010-1	30/07/2009	14/01/2010	Η αξιολόγηση έχει ολοκληρωθεί.
Conference of the Spanish Presidency on the implementation of the Regions of Knowledge Programme	FP7-REGIONS-2010-2	30/07/2009	Το συνέδριο πραγματοποιήθηκε στη Γρανάδα της Ισπανίας, στις 15-17 Μαρτίου 2010.	Κλειστή προκήρυξη με αποδέκτη: Ministerio de Ciencia e Innovación (Ισπανική Προεδρία της ΕΕ).
Expert Group on synergies between FP Framework Programme, the Structural Funds and Competitiveness and Innovation Programme	FP7-REGIONS/REGIONS-2010-3	30/07/2010	1 ^ο εξάμηνο του 2010	Κλειστή προκήρυξη με αποδέκτη ομάδα εμπειρογνομόνων.
Study to assess the impact of the Regions of Knowledge Programme	FP7-REGIONS-2010-4	30/07/2010	Αρχές 2 ^{ου} εξαμήνου του 2010	Κλειστή προκήρυξη με αποδέκτη ομάδα εμπειρογνομόνων.
Transnational cooperation between regional research-driven clusters	FP7-REGIONS-2011-1	20/07/2010	09/12/2010	Η αξιολόγηση έχει ολοκληρωθεί.
Support to an event organised by the EU Hungarian Presidency: Week of Innovative Regions in Europe (WIRE 2011)	FP7-WIRE-2011-1	20/07/2010	Το συνέδριο πραγματοποιήθηκε στο Debrecen της Ουγγαρίας, στις 7-9 Ιουνίου 2011.	Κλειστή προκήρυξη με αποδέκτη: INNOVA Eszak-alfold Regional Development and Innovation Agency Nonprofit Ltd (Ουγγρική Προεδρία της ΕΕ).
Transnational cooperation between regional research-driven clusters	FP7-REGIONS-2012-2013-1	20/07/2011	31/01/2012	Η αξιολόγηση έχει ολοκληρωθεί.
Joint Programming Coordination 2012 (Ειδικό Πρόγραμμα ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ, θεματικά πεδία: Υγεία, Περιβάλλον (συμπ. Η κλιματική αλλαγή), Περιφέρειες της Γνώσης)	FP7-JPROG-2012-RTD	12/01/2012	20/03/2012	Η υποστήριξη της προκήρυξης έγινε αποκλειστικά από ομάδα της ΕΕ.
Joint Programming Coordination 2013	FP7-JPROG-REGIONS-2013	28/12/2012	19/03/2013	Η υποστήριξη της προκήρυξης έγινε αποκλειστικά από ομάδα της ΕΕ.

1.3. Η πορεία στο 7ο Πρόγραμμα Πλαίσιο & το μέλλον στο «Ορίζοντας 2020»

Την περίοδο 2007-2013, στις προσκλήσεις του προγράμματος REGIONS-1, υποβλήθηκαν συνολικά 377 προτάσεις, εκ των οποίων αξιολογήθηκαν οι 317 και χρηματοδοτήθηκαν οι 69. Στις 377 προτάσεις συμμετείχαν συνολικά 4.234³ οργανισμοί, εκ των οποίων χρηματοδοτήθηκαν οι 802⁴.

Το ποσοστό μη επιλέξιμων προτάσεων κυμαίνεται στο 15,92%. Στις δύο πρώτες προκηρύξεις, το ποσοστό είναι ιδιαίτερα υψηλό (24,47% και 31,88% στις προκηρύξεις REGIONS-2007-1 και REGIONS-2008-1, αντίστοιχα), γεγονός το οποίο οφείλεται στην ιδιαίτερη δομή της «τριπλής έλικας» που παρουσιάζεται για πρώτη φορά σε Πρόγραμμα Πλαίσιο.

Ο προϋπολογισμός του συνόλου των προτάσεων που υποβλήθηκαν στις προσκλήσεις REGIONS-1 ανέρχεται σε 668,10 εκατ. ευρώ, με αίτημα για χρηματοδότηση από την ΕΕ που ανέρχεται σε 595,81 εκατ. ευρώ. Έως τον Ιανουάριο 2013, χρηματοδοτήθηκαν 56 έργα με συνολικό προϋπολογισμό 105,55 εκατ. ευρώ (κοινοτική χρηματοδότηση: 91,41 εκατ. ευρώ)⁵. Αναμένεται να χρηματοδοτηθούν 13 ακόμα έργα (αφορούν την προκήρυξη REGIONS-2012-2013, η οποία ολοκληρώθηκε τον Ιανουάριο του 2012, αλλά μέρος του προϋπολογισμού θα διατεθεί το 2013).

Ο μέσος όρος του προϋπολογισμού των έργων που χρηματοδοτούνται διαφοροποιείται σημαντικά ανά έτος, λόγω αντίστοιχων διαφοροποιήσεων στις προκηρύξεις⁶. Στις προκηρύξεις 2007-2008, η μέση κοινοτική χρηματοδότηση ανά έργο ήταν 0,8 (2007) και 0,9 (2008) εκατ. ευρώ. Στη συνέχεια αυξάνεται σε 1,7 (2009), 2,5 (2010), 2,5 (2011) και 2,4 (2012-2013) εκατ. ευρώ.

Σύμφωνα με μελέτη εμπειρογνομώνων, σχετικά με τον αντίκτυπο του προγράμματος «Περιφέρειες της Γνώσης» την περίοδο 2007-2009⁷, οι πρώτες προκηρύξεις δεν καθορίζουν με σαφήνεια τους στόχους του προγράμματος, ούτε τη διαδικασία επίτευξής τους, με αποτέλεσμα τα πρώτα έργα να έχουν ευρύ προσανατολισμό και αποτελέσματα που δύσκολα μπορούν να μετρηθούν. Σταδιακά το πρόγραμμα στρέφεται από την υποστήριξη νέων clusters, τα οποία μπορεί να έχουν ακόμα και αμιγώς εθνικό χαρακτήρα, στην ενίσχυση ώριμων clusters από διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. .

Τα νέα clusters εξακολουθούν να ωφελούνται από το πρόγραμμα, αλλά πλέον μέσω της συμμετοχής τους σε ευρωπαϊκές κοινοπραξίες και της κατάρτισης/καθοδήγησης από πιο έμπειρα clusters. Έμφαση δίνεται στην ανταλλαγή τεχνογνωσίας και εμπειρίας, την από κοινού χρήση εξοπλισμού, τη διαμόρφωση κοινών στρατηγικών, τη σύνδεση έρευνας και καινοτομίας και την ευαισθητοποίηση όλων των δυνητικών συνεργατών σε clusters σε περιφερειακό ή διαπεριφερειακό επίπεδο.

Επίσης, από το 2009, η Γενική Διεύθυνση Επιχειρήσεων και Βιομηχανίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εμπλέκεται στην προετοιμασία των προκηρύξεων, γεγονός που οδηγεί στην εισαγωγή των πρωτοβουλιών για πρωτοπόρους αγορές (lead market initiatives) στα θεματικά πεδία τους προγράμματος.

Οι εμπειρογνώμονες επισημαίνουν πως η υποχρεωτική δομή της τριπλής έλικας διασφάλισε τη συμμετοχή όλων των φορέων που απαιτούνται για την ανάπτυξη του cluster. Ωστόσο, η ενεργή συμμετοχή των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης παρατηρείται μόνο στις περιπτώσεις που ο φορέας έχει σαφείς αρμοδιότητες για τη χάραξη της ερευνητικής πολιτικής, ή έχει συμμετάσχει σε ερευνητικά έργα στο παρελθόν. Την περίοδο της εκπόνησης της μελέτης τα περισσότερα έργα βρίσκονταν ακόμα σε εξέλιξη και, συνεπώς, ο συνολικός αντίκτυπος δεν μπορούσε να αξιολογηθεί. Ωστόσο, κάποια θετικά αποτελέσματα, τα οποία είχαν ήδη εκτιμηθεί, ήταν ο εντοπισμός και η καταγραφή των προτεραιοτήτων για την έρευνα ανά περιφέρεια και η συγκρότηση θεματικών στρατηγικών για περιφερειακή καινοτομία, σε αντίθεση με τις μέχρι τότε «γενικευμένες» πολιτικές. Τα θεματικά πεδία αφορούν είτε τομείς για μελλοντική οικονομική ανάπτυξη, είτε παραδοσιακούς τομείς που βρίσκονται σε φάση αναδιάρθρωσης για να ανταποκριθούν σε νέες προκλήσεις και ευκαιρίες.

³ Πρόκειται για τον αριθμό συμμετοχών και όχι για τον αριθμό μεμονωμένων οργανισμών. Δηλαδή, εάν ένας οργανισμός συμμετείχε σε δύο προτάσεις, έχει προσμετρηθεί δύο φορές.

⁴ Πρόκειται για τον αριθμό συμμετοχών και όχι για τον αριθμό μεμονωμένων οργανισμών. Δηλαδή, εάν ένας οργανισμός χρηματοδοτείται από δύο έργα, έχει προσμετρηθεί δύο φορές.

⁵ Προϋπολογισμός και κοινοτική συνεισφορά, όπως αναφέρονται στα συμβόλαια των έργων (κατόπιν διαπραγματεύσεων μεταξύ ΕΕ-κοινοπραξίας, διαφοροποιημένα από τα ποσά που αναφέρονταν στην πρόταση).

⁶ Στις προκηρύξεις 2007-2008, ο μέγιστος προϋπολογισμός ανά έργο ήταν 1 εκατ. ευρώ, ενώ στις προκηρύξεις 2009-2013 αυξήθηκε σε 3 εκατ. ευρώ.

⁷ "Assessment of the impact of the Regions of Knowledge" programme, technopolis group, April 2011:

http://ec.europa.eu/research/evaluations/pdf/archive/other_reports_studies_and_documents/assessment_of_the_impact_of_the_regions_of_knowledge_programme.pdf

Επιπλέον, διαμορφώθηκαν βιώσιμες συνεργασίες μεταξύ περιφερειακών φορέων, οι οποίες σε ορισμένες περιπτώσεις κατοχυρώθηκαν με τυπικές συμφωνίες, βελτιώθηκε η επικοινωνία εντός της περιφέρειας και η εξωστρέφεια, ενισχύθηκε η εμπειρογνωμοσύνη και η ικανότητα της τοπικής αυτοδιοίκησης σε θέματα έρευνας και τεχνολογίας.

Όσον αφορά τις συνέργειες με άλλα προγράμματα που εστιάζουν είτε στην πολιτική των clusters, είτε στην περιφερειακή ανάπτυξη, η μελέτη εντοπίζει συμπληρωματικές δράσεις, αλλά και διαφοροποιήσεις στους στόχους, τα μέσα υλοποίησης και τα κριτήρια αξιολόγησης. Συγκεκριμένα, το «Περιφέρειες της Γνώσης» εστιάζει αποκλειστικά στα ερευνητικά clusters και στη δικτύωση των ερευνητικών οργανισμών με επιχειρήσεις και τοπικούς φορείς. Το Πρόγραμμα Πλαίσιο για την Ανταγωνιστικότητα και την Καινοτομία (Competitiveness and Innovation programme – CIP) και, συγκεκριμένα, το υπο-πρόγραμμα Europe Innova, καλύπτει κυρίως τα βιομηχανικά clusters και τους φορείς καινοτομίας. Τέλος, το πρόγραμμα INTERREG που χρηματοδοτείται από τα Διαρθρωτικά Ταμεία, στοχεύει στην αναβάθμιση των δημόσιων πολιτικών, με προτεραιότητα στην κατάρτιση των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης.

Όσον αφορά τη συνέχεια του προγράμματος την περίοδο 2014-2020, οι εμπειρογνώμονες θέτουν το ζήτημα ενός ενιαίου προγράμματος που θα υποστηρίζει τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη, την ενίσχυση και τη διαπεριφερειακή συνεργασία ερευνητικών clusters, σύμφωνα με τη Στρατηγική «Ευρώπη 2020» και την Ανακοίνωση της Επιτροπής «Η περιφερειακή πολιτική συμβάλλει στην έξυπνη ανάπτυξη στο πλαίσιο της Ευρώπης 2020» (COM(2010) 553)⁸.

Συγκεκριμένα, προτείνουν τρεις πυλώνες δράσης: ο πρώτος αφορά την ανάδειξη/ανάπτυξη των clusters και υποστηρίζεται από περιφερειακούς/εθνικούς πόρους (συμπεριλαμβάνονται τα Διαρθρωτικά Ταμεία). Οι «καλές πρακτικές» (θέματα Διανοητικής Ιδιοκτησίας, διαχείρισης clusters, πρόσβασης σε χρηματοδότηση, διεθνοποίησης) υποστηρίζονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο (π.χ. δίκτυα clusters). Ο δεύτερος πυλώνας αφορά τη συγκρότηση κοινής στρατηγικής σε συγκεκριμένο θεματικό πεδίο (π.χ. πρωτοπόρους αγορές), με συμμετοχή «τριπλής έλικας» από διαφορετικές περιφέρειες. Εντοπίζονται θέματα κοινού ενδιαφέροντος και συγκροτείται κοινό σχέδιο δράσης με βάση τη βιομηχανία (π.χ. στρατηγική διεθνοποίησης, βιομηχανικές συνεργασίες, από κοινού χρήση εξοπλισμού), την πολιτική (π.χ. πολιτικές συνεργασίας) ή την έρευνα (κοινά ερευνητικά έργα, κινητικότητα προσωπικού, κ.λπ.). Ο τρίτος πυλώνας αφορά την υλοποίηση του κοινού σχεδίου δράσης μέσω του Προγράμματος Πλαισίου για την Έρευνα.

Το πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης» δεν συμπεριλαμβάνεται στις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το πρόγραμμα Ορίζοντας 2020.

⁸ «Η περιφερειακή πολιτική συμβάλλει στην έξυπνη ανάπτυξη στο πλαίσιο της Ευρώπης 2020» (COM(2010) 553): http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/communic/smart_growth/comm2010_553_el.pdf

2. Συγκεντρωτικά στοιχεία για το πρόγραμμα και τις ελληνικές επιδόσεις

Η ανάλυση που ακολουθεί αφορά τις 6 κύριες προσκλήσεις του προγράμματος (REGIONS-1). Συνοπτικές πληροφορίες για τις συμπληρωματικές προσκλήσεις είναι διαθέσιμες στο κεφάλαιο 8 της έκθεσης.

Πίνακας 2α:**Συμμετοχή στο πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης» από Ελλάδα και Ευρώπη (υποβολή, αξιολόγηση, χρηματοδότηση) ανά προκήρυξη REGIONS-1 ⁹**

Κωδικός προκήρυξης	Προϋπολογισμός προκήρυξης (εκατ. ευρώ)	Προτάσεις που υποβλήθηκαν από όλη την Ευρώπη	Προτάσεις που αξιολογήθηκαν από όλη την Ευρώπη	Αριθμός συμβολαίων σε όλη την Ευρώπη	Ποσοστό Επιτυχίας (αξιολόγηση/ συμβόλαια)	Προτάσεις που υποβλήθηκαν με Έλληνα συντονιστή (και % στο σύνολο των συντονιστών)	Προτάσεις που αξιολογήθηκαν με Έλληνα συντονιστή (και % ελληνικών συμβολαίων στο σύνολο των συμβολαίων)	Συμβόλαια με Έλληνα συντονιστή (και % ελληνικών συμβολαίων στο σύνολο των συμβολαίων)	Προτάσεις που υποβλήθηκαν με ελληνική συμμετοχή ¹⁰ (% στο σύνολο υποβολών)	Προτάσεις που αξιολογήθηκαν με ελληνική συμμετοχή ¹¹ (% στο σύνολο των προτάσεων που αξιολογήθηκαν)
FP7-REGIONS-2007-1	8,8	94	71	11	15,49%	9 (9,57%)	8 (11,27%)	1 (9%)	19 (20,21%)	17 (24,00%)
FP7-REGIONS-2008-1	9,3	69	47	12	25,53%	8 (11,59%)	4 (8,51%)	0 (-)	12 (17,394%)	7 (14,89%)
FP7-REGIONS-2009-1	16,15	29	28	9	32,14%	2 (6,90%)	2 (7,14%)	0 (-)	5 (17,24%)	5 (17,86%)
FP7-REGIONS-2010-1	16,95	35	33	7	21,21%	2 (5,71%)	2 (5,88%)	0 (-)	5 (14,29%)	5 (15,15%)
FP7-REGIONS-2011-1	18,66	31	25	8	32,00%	0 (-)	0 (-)	0 (-)	4 (12,90%)	4 (16,00%)
FP7-REGIONS-2012-2013-1¹²	45,02	119	113	22	19,46%	10 (8,40%)	10 (8,85%)	0 (-)	22 (18,49%)	20 (17,70%)

⁹ Τα στοιχεία προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (βάσεις δεδομένων CORDIS, CIRCA & eCORDA).¹⁰ Η «ελληνική συμμετοχή» αφορά τη συμμετοχή ελληνικών οργανισμών ως συντονιστές/εταίροι σε προτάσεις. Αναφέρεται ο αριθμός συμμετοχών, όχι ο αριθμός μοναδικών οργανισμών που συμμετείχαν.¹¹ Όπως 10.¹² Έως τον Ιανουάριο του 2013, είχαν ολοκληρωθεί 9 συμβόλαια έργων. Προβλέπονται 13 ακόμα για το 2013, για τα οποία οι πληροφορίες αντλούνται από την eCORDA (στοιχεία προτάσεων, όχι έργων) και από τα ενημερωτικά σημειώματα της ΕΕ προς τους Εθνικούς Εκπροσώπους του προγράμματος.

ΣΥΝΟΛΟ	114,88	377	317	69	21.76%	31 (8,22%)	26 (8,20%)	1 (1,5%)	67 (17,77%)	58 (17,98%)
---------------	---------------	------------	------------	-----------	---------------	-------------------	-------------------	-----------------	--------------------	--------------------

Πίνακας 2β:

Συμμετοχή στο πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης» από Ελλάδα και Ευρώπη (υποβολή, αξιολόγηση, χρηματοδότηση) ανά προκήρυξη REGIONS-1

Κωδικός προκήρυξης	Έργα με ελληνική συμμετοχή ¹³ (& % στο σύνολο των έργων)	Οργανισμοί (αριθμός συμμετοχών) ¹⁴ στις προτάσεις που υποβλήθηκαν	Οργανισμοί (αριθμός συμμετοχών) ¹⁵ στα έργα που χρηματοδοτήθηκαν	Ελληνικοί οργανισμοί ¹⁶ στις προτάσεις που υποβλήθηκαν (& % στο σύνολο των συμμετοχών)	Ελληνικοί οργανισμοί ¹⁷ στα έργα που χρηματοδοτήθηκαν (& % στο σύνολο των έργων)	Απορρόφηση προϋπολογισμού στην Ελλάδα ¹⁸	Απορρόφηση προϋπολογισμού στην Ελλάδα ως % του συνολικού προϋπολογισμού της προκήρυξης
FP7-REGIONS-2007-1	3 (27,27%)	895	122	57 (6,37%)	9 (7,38%)	755.319	8,58%
FP7-REGIONS-2008-1	1 (8,33%)	687	116	40 (5,82%)	3 (2,59)	244.181	2,63%
FP7-REGIONS-2009-1	3 (33,33%)	402	137	22 (5,47%)	11 (8,03%)	1.079.011	6,68%
FP7-REGIONS-2010-1	0 (-)	447	110	19 (4,25%)	0 (-)	0	-
FP7-REGIONS-2011-1	0 (-)	331	87	14 (4,23%)	0 (-)	0	-
FP7-REGIONS-2012-2013-1	1 (5,26%)	1472	279	79 (5,37%)	4 (1,43%)	467.400 ¹⁹	1,04%
ΣΥΝΟΛΟ	8 (12,12%)	4234	851	231 (5,46%)	27 (3,37%)	2.545.911	2,22%

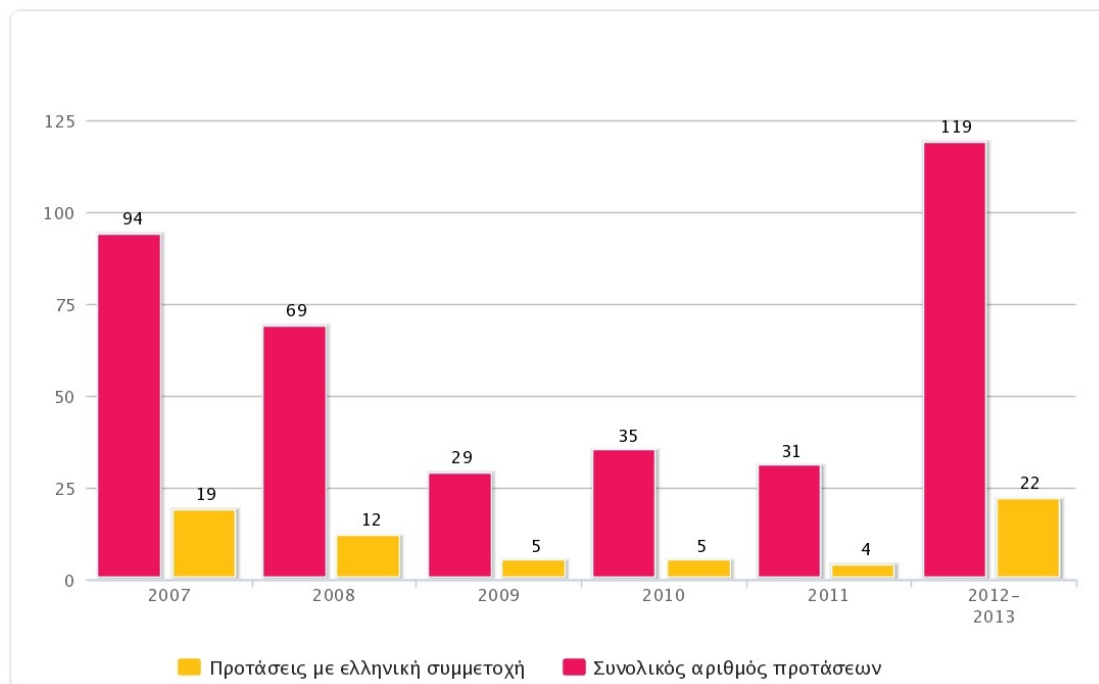
¹³ Η «ελληνική συμμετοχή» αφορά τη συμμετοχή ελληνικών οργανισμών ως συντονιστές/εταίροι σε έργα.¹⁴ Αφορά το σύνολο των συμμετοχών στις προτάσεις που υποβλήθηκαν, όχι τον αριθμό των μοναδικών οργανισμών. Εάν, για παράδειγμα, ένας οργανισμός συμμετείχε σε 2 προτάσεις, προσμετράται 2 φορές.¹⁵ Αφορά το σύνολο των συμμετοχών στα έργα που χρηματοδοτήθηκαν, όχι τον αριθμό των μοναδικών οργανισμών. Εάν, για παράδειγμα, ένας οργανισμός χρηματοδοτείται από 2 έργα, προσμετράται 2 φορές.¹⁶ Όπως υποσημείωση 12.¹⁷ Όπως υποσημείωση 13.¹⁸ Προϋπολογισμός όπως αναφέρεται στα συμβόλαια των έργων (διαφοροποιείται από τον προϋπολογισμό της πρότασης, καθώς και από το τελικό ποσό απορρόφησης μετά την ολοκλήρωση του έργου).¹⁹ Προϋπολογισμός όπως αναφέρεται στην πρόταση του έργου (το ποσό του συμβολαίου δεν είναι ακόμα διαθέσιμο).

2.1. Η συμμετοχή από Ελλάδα & Ευρώπη

Την περίοδο 2007-2013 υποβλήθηκαν συνολικά 377 προτάσεις στο πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης» (κύρια προκήρυξη REGIONS-1). Το διάγραμμα 1 απεικονίζει τη μεταβολή του αριθμού των προτάσεων που υποβλήθηκαν ανά προκήρυξη (σύνολο προτάσεων που υποβλήθηκαν & αριθμός προτάσεων με ελληνική συμμετοχή²⁰).

Διάγραμμα 1:

Συνολικός αριθμός προτάσεων ανά προκήρυξη & προτάσεις με ελληνική συμμετοχή

Ο αριθμός των προτάσεων που υποβλήθηκαν παρουσιάζει σημαντικές μεταβολές ανά προκήρυξη. Η συμμετοχή στην πρώτη προκήρυξη ήταν περιορισμένη, συγκριτικά με άλλα προγράμματα του 7^{ου} ΠΠ. Αυτό οφείλεται εν μέρει στο γεγονός πως πρόκειται για νέο πρόγραμμα, με μικρό προϋπολογισμό και προσανατολισμό στην περιφερειακή ανάπτυξη, οπότε οι ερευνητικές ομάδες επέλεξαν να συμμετάσχουν σε αμιγώς ερευνητικά προγράμματα, τα οποία ανακοινώθηκαν την ίδια ακριβώς χρονική περίοδο. Επιπλέον, η υποχρεωτική συμμετοχή τοπικών αρχών στα έργα αποτέλεσε αποτρεπτικό παράγοντα για αρκετές ομάδες, οι οποίες δεν είχαν σχετικές συνεργασίες στο παρελθόν. Το μεγάλο ποσοστό μη επιλέξιμων προτάσεων (24,47%) και οι γενικοί στόχοι/δράσεις του προγράμματος οδήγησαν σε μείωση της συμμετοχής στη δεύτερη προκήρυξη κατά 26,59%.

Την περίοδο 2009-2011 η συμμετοχή μειώνεται ακόμη περισσότερο για τρεις κυρίως λόγους: πρώτον, το θεματικό πεδίο της προκήρυξης αλλάζει ανά έτος και δεν υπάρχει η δυνατότητα επανυποβολής μιας πρότασης· δεύτερον, η αλλαγή του προγράμματος εργασίας υπαγορεύει την αύξηση των μελών της κοινοπραξίας και του προϋπολογισμού, οπότε υποβάλλονται λιγότερες, αλλά μεγαλύτερες προτάσεις· τρίτον, σύμφωνα με το τροποποιημένο πρόγραμμα εργασίας, η κοινοπραξία συντονίζεται υποχρεωτικά από φορέα τοπικής αυτοδιοίκησης, γεγονός που αποθαρρύνει ερευνητικά κέντρα και επιχειρήσεις που συνήθως δεν συνεργάζονται με τους φορείς αυτούς για την εκπόνηση ερευνητικών έργων.

Στην τελευταία προκήρυξη 2012-2013, η συμμετοχή είναι ιδιαίτερα αυξημένη (αύξηση 26,59% σε σύγκριση με την πρώτη προκήρυξη του 2007 και 283,87% σε σχέση με την προκήρυξη του 2011). Σημαντικό ρόλο έπαιξε ότι η προκήρυξη κάλυψε δύο έτη (2012-2013) και δύο θεματικά πεδία, ενώ ο συντονισμός από τοπική αρχή δεν ήταν πλέον υποχρεωτικός.

²⁰ Η «ελληνική συμμετοχή» αφορά τη συμμετοχή ελληνικών οργανισμών ως συντονιστές/εταίροι.

2.2. Ο ανταγωνισμός στο «Περιφέρειες της Γνώσης»

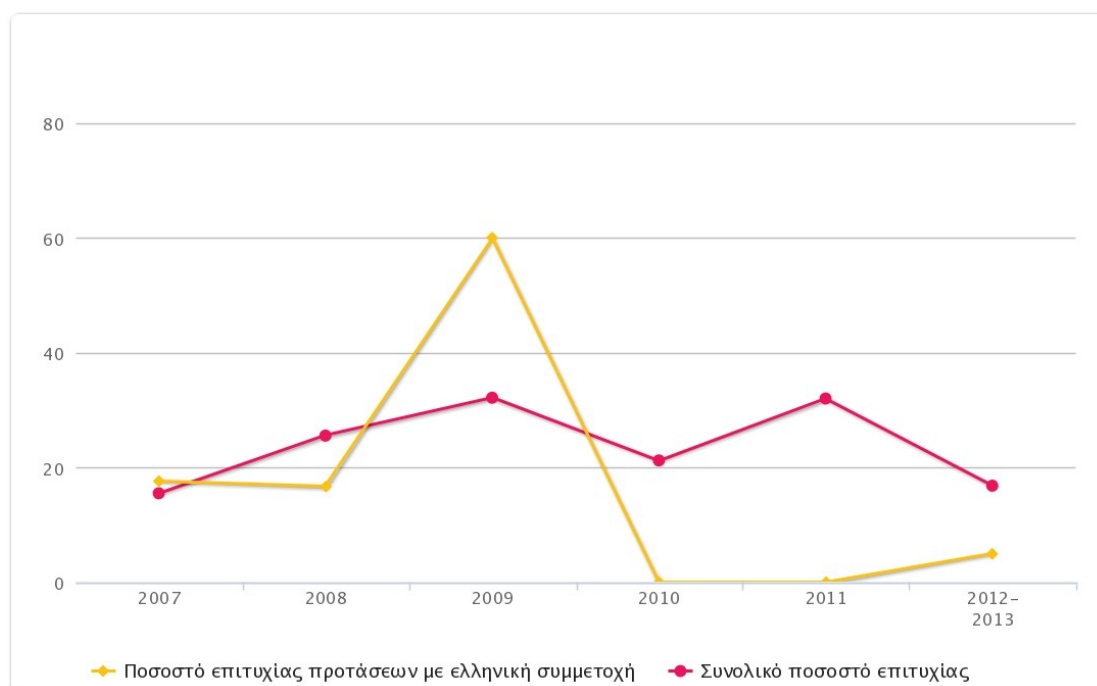
Το ποσοστό επιτυχίας στο σύνολο των προτάσεων που υποβλήθηκαν, σε όλες τις προκηρύξεις, κυμαίνεται στο 21,76%. Το υψηλότερο ποσοστό επιτυχίας σημειώνεται στην προκήρυξη του 2009 (32,14%) και το χαμηλότερο στην πρώτη προκήρυξη του 2007 (15,49%).

Το ποσοστό επιτυχίας των προτάσεων που υποβλήθηκαν με ελληνική συμμετοχή κυμαίνεται στο 14,04%, χαμηλότερο από τον κοινοτικό μέσο όρο. Το υψηλότερο ποσοστό επιτυχίας σημειώνεται στην προκήρυξη του 2009 (60%) και το χαμηλότερο στις προκηρύξεις 2010 και 2011, στις οποίες δεν χρηματοδοτήθηκε καμία πρόταση με ελληνική συμμετοχή.

Όσον αφορά τις προτάσεις που υποβλήθηκαν με Έλληνα συντονιστή, χρηματοδοτήθηκε μόνο 1, στην πρώτη προκήρυξη του προγράμματος (2007) και το ποσοστό επιτυχίας για τους Έλληνες συντονιστές, το συγκεκριμένο έτος, ήταν 12,5%

Διάγραμμα 2:

Ποσοστό επιτυχίας για το σύνολο των προτάσεων & τις προτάσεις με ελληνική συμμετοχή ανά προκήρυξη REGIONS-1

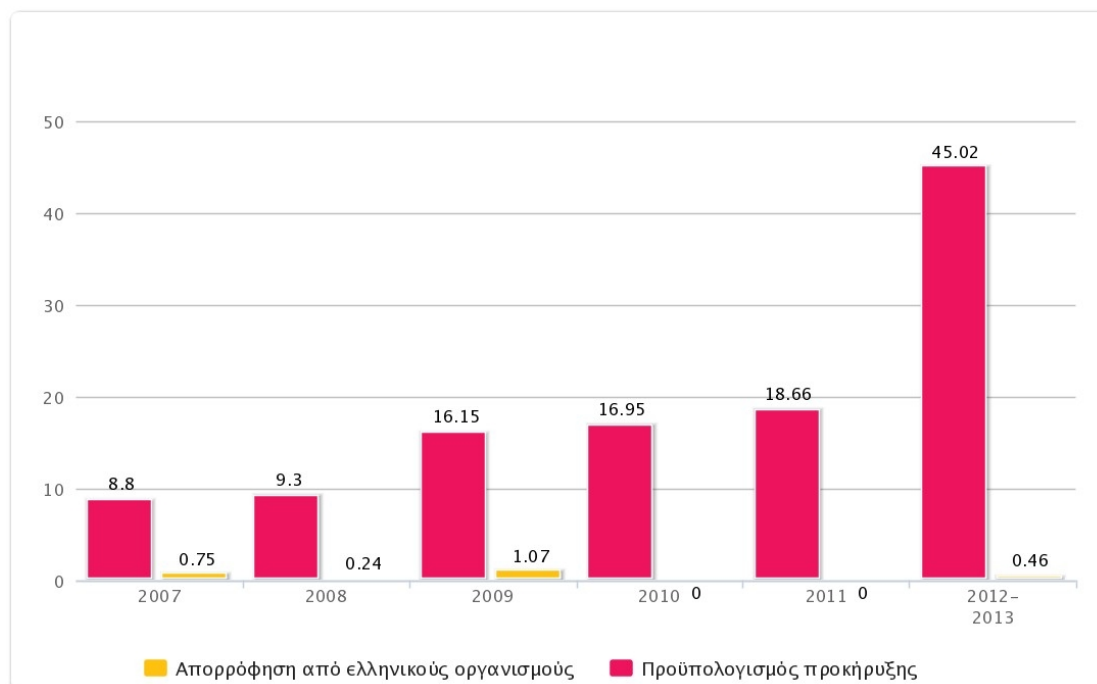

2.3. Η κατανομή της χρηματοδότησης

Ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος «Περιφέρειες της Γνώσης» ανέρχεται σε 126 εκατ. ευρώ (0,24% του συνολικού προϋπολογισμού του 7^{ου} Προγράμματος Πλαίσιο). Ο συνολικός προϋπολογισμός για την κύρια προκήρυξη REGIONS-1 ανέρχεται σε 114,88 εκατ. ευρώ. Αυξάνεται σε ετήσια βάση, ξεκινώντας από 8,8 εκατ. ευρώ το 2007 και φτάνοντας τα 45,02 εκατ. ευρώ στην προκήρυξη 2012-2013.

Διάγραμμα 3:

Προϋπολογισμός της προκήρυξης REGIONS-1 και απορρόφηση από ελληνικούς οργανισμούς ανά έτος (σε εκατ. ευρώ)

Το πρόγραμμα έχει επενδύσει 2.545.911 ευρώ σε ελληνικούς οργανισμούς²¹. Το 32,10% απορροφήθηκε από οργανισμούς στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (817.174 ευρώ), το 21,52% στη Δυτική Ελλάδα (547.757 ευρώ), το 19,32% στην Κρήτη (491.962 ευρώ), το 15,15% στη Δυτική Μακεδονία (385.677 ευρώ) και το 11,91% στην Αττική (303.641 ευρώ).

Όσον αφορά τα θεματικά πεδία που χρηματοδοτήθηκαν, το 78,73% της χρηματοδότησης (2 εκατ. ευρώ) αφορά τις Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία (έργα που αφορούν Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, Ενεργειακή εκμετάλλευση βιομάζας, Διαχείριση υδάτων, Μηχανική, Περιβάλλον), το 14,46% (0,36 εκατ. ευρώ) αφορά τον τομέα της Γεωπονίας, Δασοπονίας και Αλιείας και το 6,81% (0,17 εκατ. ευρώ) αφορά Κοινωνικές Επιστήμες (Τουρισμός, Καινοτομία).

2.4. Τα έργα που χρηματοδοτήθηκαν από το «Περιφέρειες της Γνώσης»

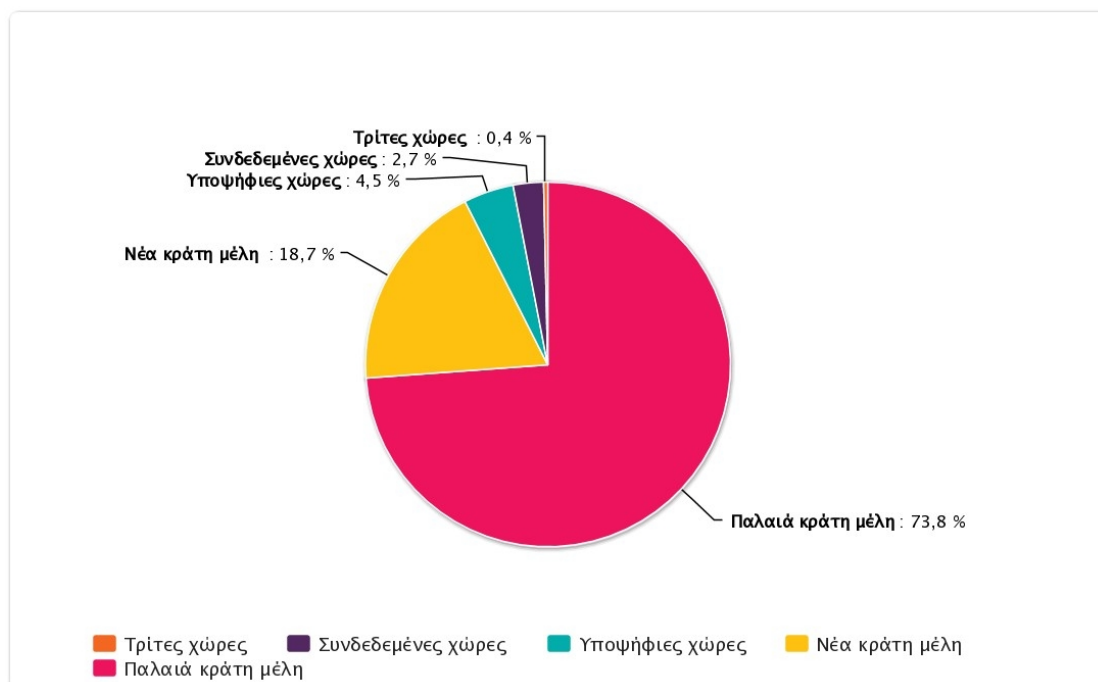
Το πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης» χρηματοδότησε συνολικά 69 έργα στην κύρια πρόσκληση REGIONS-1. Το 73,81% των συμμετοχών στα έργα αυτά²² προέρχονται από παλαιά κράτη μέλη, το 18,66% από νέα κράτη μέλη, το 4,48% από υποψήφιες/δυνάμει υποψήφιες χώρες, το 2,66% από συνδεδεμένες χώρες και 0,36% από τρίτες χώρες²³.

²¹ Το ποσό αφορά την κοινοτική χρηματοδότηση σε ελληνικούς οργανισμούς, όπως αναφέρεται στα συμβόλαια των έργων (μετά τις διαπραγματεύσεις των προτάσεων). Το ποσό απορρόφησης ενδέχεται να διαφοροποιείται μετά το τέλος των έργων. Πηγή είναι η κοινοτική υπηρεσία της eCORDA (με επιβεβαίωση από την πλειοψηφία των ελληνικών οργανισμών που συμμετέχουν). Για το μοναδικό έργο με ελληνική συμμετοχή που χρηματοδοτείται από την προκήρυξη REGIONS-2012-2013 (SuWaNu, προϋπολογισμός για τους ελληνικούς οργανισμούς: 467.400 ευρώ) περιλαμβάνεται ο προϋπολογισμός που αναφέρεται στην πρόταση, καθώς δεν υπάρχουν ακόμα διαθέσιμα τα στοιχεία του συμβολαίου.

²² Αφορά τον αριθμό των συμμετοχών, όχι τους μεμονωμένους οργανισμούς. Δηλαδή, εάν ένας οργανισμός χρηματοδοτείται από δύο έργα, έχει προσμετρηθεί δύο φορές.

²³ Αφορά 3 συμμετοχές από την Ουκρανία.

Διάγραμμα 4:
Συμμετοχές²⁴ σε έργα ανά κατηγορία χωρών

²⁴ Όπως 23.

3. Η ελληνική συμμετοχή

27 ελληνικοί οργανισμοί χρηματοδοτήθηκαν από το πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης» την περίοδο 2007-2013. Μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της ελληνικής συμμετοχής σε προγράμματα που στοχεύουν στην περιφερειακή ανάπτυξη μέσω της έρευνας και της καινοτομίας είναι διαθέσιμη, λαμβάνοντας υπόψη την ανάλυση της ελληνικής συμμετοχής στο πρόγραμμα «Ερευνητικό δυναμικό» (Γ. Τζένου, Μάλλιου Ν., Σαχίνη Ε., (2013), "Επιστημονική Αριστεία στις Περιφέρειες Σύγκλισης της ΕΕ, 2007 – 2012:η περίπτωση της Ελλάδας" Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης²⁵).

3.1. Η εξέλιξη της ελληνικής συμμετοχής στο «Περιφέρειες της Γνώσης»

Όπως αναφέρεται παραπάνω, 67 προτάσεις²⁶ με ελληνική συμμετοχή υποβλήθηκαν συνολικά στις προκηρύξεις REGIONS-1. Αξιολογήθηκαν οι 58 και χρηματοδοτήθηκαν οι 8²⁷.

Μεταξύ των παραπάνω προτάσεων, 31 υποβλήθηκαν από Έλληνα συντονιστή. Αξιολογήθηκαν οι 26 και χρηματοδοτήθηκε η 1. Στις 31 αυτές προτάσεις συμμετείχαν επιπλέον ελληνικοί οργανισμοί ως εταίροι της κοινοπραξίας.

²⁵ Η μελέτη είναι διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://metrics.ekt.gr/el/node/43>

²⁶ Οι 68 προτάσεις περιλαμβάνουν 230 συμμετοχές ελληνικών οργανισμών (αφορά τον αριθμό των συμμετοχών, όχι τον αριθμό μοναδικών οργανισμών).

²⁷ Τα 8 έργα περιλαμβάνουν 27 ελληνικές συμμετοχές (20 μοναδικοί οργανισμοί).

Πίνακας 3:

Αριθμός συμμετοχών/συντονιστών από την Ελλάδα στις προκηρύξεις REGIONS-1

Κωδικός προκήρυξης	Προτάσεις με ελληνική συμμετοχή (επιλέξιμες προτάσεις)	Ελληνικές συμμετοχές σε προτάσεις	Έργα με ελληνική συμμετοχή (αριθμός ελληνικών συμμετοχών)	Ποσοστό επιτυχίας προτάσεων με ελληνική συμμετοχή ²⁸	Απορρόφηση προϋπολογισμού από ελληνικούς οργανισμούς (% στον προϋπολογισμό προκήρυξης)	Προτάσεις που υποβλήθηκαν με Έλληνα συντονιστή (έργα με Έλληνα συντονιστή)
FP7-REGIONS-2007-1	19 (17)	57	3 (9)	17,65%	755.319 (8,58%)	9 (1)
FP7-REGIONS-2008-1	12 (7)	40	1 (3)	16,67%	244.181 (2,63%)	8 (-)
FP7-REGIONS-2009-1	5 (5)	22	3 (11)	60%	1.079.011 (6,68%)	2 (-)
FP7-REGIONS-2010-1	5 (5)	19	0 (0)	-	0	2 (-)
FP7-REGIONS-2011-1	4 (4)	14	0 (0)	-	0	0 (-)
FP7-REGIONS-2012-2013-1	22 (20)	79	1 (4)	5%	467.400 (1,04%)	10 (-)

3.2. Τα ελληνικά έργα

Το ποσοστό επιτυχίας των προτάσεων με ελληνική συμμετοχή κυμαίνεται στο 13,79%. Οι ελληνικοί οργανισμοί απορρόφησαν συνολικά 2.545.911 εκατ. ευρώ (2,22% του συνολικού προϋπολογισμού των προκηρύξεων REGIONS-1).

²⁸ Το ποσοστό επιτυχίας υπολογίζεται με βάση τον αριθμό των επιλέξιμων προτάσεων και τον αριθμό των έργων που χρηματοδοτήθηκαν.

Πίνακας 4:

Τα έργα με ελληνική συμμετοχή που χρηματοδοτούνται την περίοδο 2007-2013

Προκήρυξη	Τίτλος έργου	Συντονιστής	Αριθμός εταιρών	Χώρες	Θεματικό Πεδίο	Προϋπ/σμός ²⁹	Συνεισφορά ΕΕ ³⁰	Διάρκεια
FP7-REGIONS-2007-1	RAF-REGIONS: Bringing the benefits of research To AgroFood SMEs of the Regions of Central Macedonia, Puglia and Pazardjik	Euroconsultants SA	12	Ελλάδα, Ιταλία, Βουλγαρία	Γεωργικές Επιστήμες, Γεωπονία, Δασοπονία, Αλιεία	1.146.679	879.396	2008-2010
FP7-REGIONS-2007-1	REG CON: Support action for innovation driven clusters in construction. Regional approaches, multi-stakeholder engagement and cross regional co-operation	ASM CENTRUM BADAN I ANALIZ RYNKU SP. Z O O	15	Πολωνία, Ισπανία, Φινλανδία, Σλοβενία, Ελλάδα	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	1.265.948	970.000	2008-2010
FP7-REGIONS-2007-1	TOUREG: Competitiveness and knowledge in the tourist sector. Improving the competitiveness and strategic position through the establishment of a platform for the generation and transmission of Knowledge.	GOVERN DE LES ILLES BALEARS - DIRECCIO GENERAL DE RECERCA DESENVOLUPAMENT TECNOLOGIC I INNOVACIO	13	Ισπανία, Πορτογαλία, Βουλγαρία, Ελλάδα, Ρουμανία, Σουηδία	Κοινωνικές Επιστήμες (Τουρισμός & Καινοτομία)	1.078.968	979.198	2008-2010
FP7-REGIONS-2008-1	INRES: Insular regions cooperation for maximising the environmental and economic benefits from the research in Renewable Energy Sources	COMUNIDAD AUTONOMA DE CANARIAS	10	Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα, Δανία	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία (Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας)	1.046.445	869.184	2009-2012
FP7-REGIONS-2009-1	STInno: Sustainable Innovations and Treatment in Industrial Waste Water Clusters	AHTI SCIENCE AND BUSINESS PARK LTD	12	Φινλανδία, Ελλάδα, Σουηδία, Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία (Διαχείριση Υδάτων)	1.117.094	1.023.784	2009-2012

²⁹ Προϋπολογισμός έργων, όπως αναφέρεται στα υπογεγραμμένα συμβόλαια. Πηγή της πληροφορίας είναι η κοινοτική υπηρεσία της CORDIS (με επιβεβαίωση από την πλειοψηφία των εμπλεκόμενων οργανισμών).

³⁰ Τελικό ποσό κοινοτικής συνεισφοράς, όπως αναφέρεται στο υπογεγραμμένο συμβόλαιο. Πηγή της πληροφορίας είναι η κοινοτική υπηρεσία της CORDIS (με επιβεβαίωση από την πλειοψηφία των εμπλεκόμενων οργανισμών).

FP7-REGIONS-2009-1	SWAM: Increasing the regional competitiveness and economic growth through the R&TD&I on sustainable water management of excellence	CONSEJERIA UNIVERSIDAD ES, EMPRESA E INVESTIGACION - COMUNIDAD AUTONOMA DE LA REGION DE MURCIA	11	Ισπανία, Ελλάδα, Ισραήλ	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία (Διαχείριση Υδάτων)	1.474.484	1.310.100	2009-2012
FP7-REGIONS-2009-1	BIOCLUS: Developing Innovation and Research Environment in five European Regions in the field of Sustainable Use of Biomass Resources	JYVASKYLAN AMMATTIKOR KEAKOULU	21	Φινλανδία, Ελλάδα, Ισπανία, Πολωνία, Σλοβακία	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία (Ενεργειακή ή εκμετάλλευση βιομάζας)	3.585.941	2.851.200	2009-2012
FP7-REGIONS-2012-201307-1	SuWaNu: Sustainable Water treatment and Nutrient reuse options ³¹	BIOAZUL	20	Ισπανία, Βουλγαρία, Γερμανία, Ελλάδα, Μάλτα	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία (Διαχείριση Υδάτων)	1.623.096	1.402.043	2013-2016

³¹ Αναφέρονται τα στοιχεία της πρότασης. Τα στοιχεία του συμβολαίου δεν είναι ακόμα διαθέσιμα.

Πίνακας 5:
Οι ελληνικοί οργανισμοί που χρηματοδοτούνται ανά έργο

Προκήρυξη	Τίτλος έργου	Οργανισμός	Τμήμα	Αρμόδιος	Θεματικό Πεδίο	Περιφέρεια	Συνεισφορά ΕΕ	Διάρκεια
FP7-REGION S-2007-1	RAF-REGIONS: Bringing the benefits of research To AgroFood SMEs of the Regions of Central Macedonia, Puglia and Pazardjik	Euroconsultants SA	-	Νίκος Γιαννουλίδης	Γεωργικές Επιστήμες	Κεντρική Μακεδονία	152.417	2008-2010
		Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος	-	Χρήστος Γεωργίου	Γεωργικές Επιστήμες	Κεντρική Μακεδονία	87.119	2008-2010
		Εθνικό Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (Ε.Κ.Ε.Τ.Α.)	Ινστιτούτο Αγροβιοτεχνολογίας	Δρ Νότης Αργυρίου	Γεωργικές Επιστήμες	Κεντρική Μακεδονία	61.311	2008-2010
:		Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	-	Πάνος Γεωργόπουλος	Γεωργικές Επιστήμες	Κεντρική Μακεδονία	67.270	2008-2010
FP7-REGION S-2007-1	REG CON: Support action for innovation driven clusters in construction.Regional approaches, multi-stakeholder engagement and cross regional co-operation	APINTECH LTD (Applied Industrial Technologies LTD)	-	Δρ Νίκος Σακκάς	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Αττική	139.421	2008-2010
		Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας (ΚΤΕ) Κρήτης)	-	Δρ Αχιλλέας Βαΐρης	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Κρήτη	41.195	2008-2010
		Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Ηρακλείου	-	Μιχάλης Καθαράκης	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Κρήτη	33.170	2008-2010
FP7-REGION S-2007-1	TOUREG: Competitiveness and knowledge in the tourist sector. Improving the competitiveness and strategic position through the establishment of a platform for the generation and transmission of Knowledge.	Πολυτεχνείο Κρήτης	Τμήμα Μηχανικών Ορυκτών πόρων	Δρ Βασίλειος Κελεσιδης	Κοινωνικές Επιστήμες	Κρήτη	97.505	2008-2010
		Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας	Τεχνολογικό Πάρκο Κρήτης	Αρτεμης Σαϊτάκης	Κοινωνικές Επιστήμες	Κρήτη	75.911	2008-2010

FP7- REGION S-2008-1	INRES: INSular regions cooperation for maximising the environmental and economic benefits from the research in Renewable Energy Sources	Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας	Τεχνολογικό Πάρκο Κρήτης	Αρτεμης Σαϊπάκης	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Κρήτη	81.610	2009-2012
		Ανώνυμη Εταιρεία Τουριστικών Επιχειρήσεων Ακτής Βόλακα- Γλυκόριζα	-	Νικόλαος Ζωγραφάκης, Κωνσταντίνος Καλιτσουδάκης	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Κρήτη	77.421	2009-2012
		Περιφέρεια Κρήτης	Ενεργειακό Κέντρο Περιφέρειας Κρήτης	Ευάγγελος Αντολετάκης	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Κρήτη	85.150	2009-2012
FP7- REGION S-2009-1	STInno: Sustainable Innovations and Treatment in Industrial Waste Water Clusters	Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας	-	Χρηστάκης Παρασκευάσης	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Δυτική Ελλάδα	47.811	2009-2012
		Τεχνολογικό Πάρκο Πατρών	-	Ευάγγελος Γ. Παπαδάκης	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Δυτική Ελλάδα	67.371	2009-2012
		Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	-	Χρήστος Τζομάκας	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Δυτική Ελλάδα	16.519	2009-2012
FP7- REGION S-2009-1	SWAM: Increasing the regional competitiveness and economic growth through the R&TD&I on sustainable water management of excellence	ENBIO ΕΠΕ	-	Μιχάλης Κορνάρος	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Δυτική Ελλάδα	66.435	2009-2012
		Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας	Ινστιτούτο Επιστημών Χημικής Μηχανικής	Γιώργος Κωνσταντινίδης	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Δυτική Ελλάδα	87.473	2009-2012
		Τεχνολογικό Πάρκο Πατρών	-	Ευάγγελος Γ. Παπαδάκης	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Δυτική Ελλάδα	169.352	2009-2012
		Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	-	Χρήστος Τζομάκας	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Δυτική Ελλάδα	92.796	2009-2012

FP7- REGION S-2009-1	BIOCLUS: Developing Innovation and Research Environment in five European Regions in the field of Sustainable Use of Biomass Resources	Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας	-	Γιάννης Φάλλας	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Δυτική Μακεδονί α	177.085	2009-2012
		Εθνικό Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (Ε.Κ.Ε.Τ.Α.)	-	Παναγιώτης Γραμμέλης	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Κεντρική Μακεδονί α	265.627	2009-2012
		GEORGIOS ZIOGAS & SPIRIDON ZIOGAS O.E. (EYXYLON)	-	Γιώργος Ντάλος	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Δυτική Μακεδονί α	39.857	2009-2012
FP7- REGION S-2012- 2013	SuWaNu: Sustainable Water treatment and Nutrient reuse options	Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	Περιφερεια κό Ταμείο Ανάπτυξης	Δημήτρης Κούρας	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Δυτική Μακεδονί α	48.685	2009-2012
		Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης			Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Κεντρική Μακεδονί α	179.430	2013-2016
		Πανελλήνια Συνομοσπονδί α Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ)	-		Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Αττική	163.920	2013-2016
		Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	-		Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Δυτική Μακεδονί α	65.880	2013-2016
		ΤΕΡΕΖΗ ΠΗΝΕΛΟΠΗ	-	ΤΕΡΕΖΗ ΠΗΝΕΛΟΠ Η	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Δυτική Μακεδονί α	58.170	2013-2016

3.3. Το προφίλ των ελληνικών φορέων

Στο σύνολο των προκηρύξεων REGIONS-1, καταγράφονται 230 ελληνικές συμμετοχές (132 μοναδικοί οργανισμοί) σε 68 προτάσεις: 33,04% από ιδιωτικούς οργανισμούς (76 συμμετοχές, 59 μοναδικοί οργανισμοί), 26,95% από δημόσιους οργανισμούς που δεν δραστηριοποιούνται στους τομείς έρευνας/εκπαίδευσης³² (62 συμμετοχές, 34 μοναδικοί οργανισμοί), 17,82% των συμμετοχών (41 συμμετοχές, 12 μοναδικοί οργανισμοί) προέρχονται από Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα-Πανεπιστήμια και Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (τα οποία στη συνέχεια θα αναφέρονται ως ΑΕΙ), 14,78% (34 συμμετοχές, 13 μοναδικοί οργανισμοί) από ερευνητικά κέντρα και 7,39% προέρχονται από άλλους φορείς (17 συμμετοχές, 14 μοναδικοί οργανισμοί).

Στα 8 έργα που χρηματοδοτούνται, καταγράφονται 27 συμμετοχές (20 μοναδικοί οργανισμοί), εκ των οποίων 9 συμμετοχές από δημόσιους οργανισμούς που δεν δραστηριοποιούνται στον τομέα της έρευνας/εκπαίδευσης (6 μοναδικοί οργανισμοί), 6 από ερευνητικά κέντρα (2 μοναδικοί οργανισμοί), 6 από ιδιωτικούς οργανισμούς (6 μοναδικοί οργανισμοί), 4 από ΑΕΙ (4 μοναδικοί οργανισμοί) και 2 συμμετοχές από άλλους οργανισμούς (2 μοναδικοί οργανισμοί).

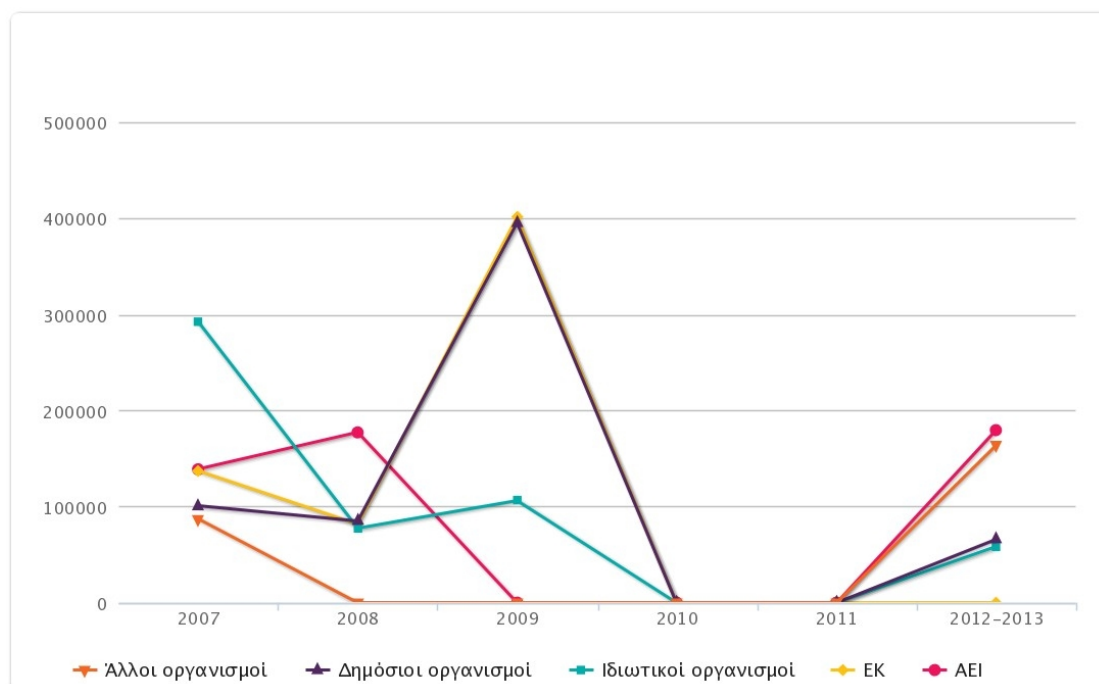
Πίνακας 6:

Συμμετοχή (& χρηματοδότηση) ελληνικών οργανισμών σε προτάσεις ανά κατηγορία φορέα

Προκήρυξη	ΑΕΙ	Ερευνητικά Κέντρα (ΕΚ)	Ιδιωτικοί οργανισμοί	Δημόσιοι οργανισμοί (εκτός έρευνας/εκπαίδευσης)	Άλλοι οργανισμοί
FP7-REGIONS-2007-1	2	2	2	2	1
FP7-REGIONS-2008-1	0	1	1	1	0
FP7-REGIONS-2009-1	1	3	2	5	0
FP7-REGIONS-2010-1	-	-	-	-	-
FP7-REGIONS-2011-1	-	-	-	-	-
FP7-REGIONS-2012-2013-1	1	-	1	1	1
ΣΥΝΟΛΟ συμμετοχών σε ΕΡΓΑ	4	6	6	9	2
ΣΥΝΟΛΟ συμμετοχών σε ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	41	34	76	62	17
Απορρόφηση προϋπολογισμού	495.215	619.743	533.721	646.193	251.039

³² Πρόκειται για φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, επιμελητήρια και δημόσιους αναπτυξιακούς οργανισμούς.

Διάγραμμα 5:
Απορρόφηση προϋπολογισμού ανά τύπο οργανισμού και προκήρυξη
 (σε χιλ. ευρώ)

Στον Πίνακα 6 παρουσιάζονται αναλυτικότερα στοιχεία για τους ελληνικούς φορείς που συμμετέχουν, τον αριθμό των έργων, το επιστημονικό πεδίο και τον προϋπολογισμό τους.

Συνολικά, 20 ελληνικοί οργανισμοί από 5 περιφέρειες της χώρας συμμετέχουν σε 8 έργα. Καλύπτονται τα θεματικά πεδία: Γεωργικές Επιστήμες, Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία και Κοινωνικές Επιστήμες. Το Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας προπορεύεται στον αριθμό έργων (4 έργα, 50% των έργων με ελληνική συμμετοχή) και το Εθνικό Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης έχει απορροφήσει το μεγαλύτερο μέρος της κοινοτικής χρηματοδότησης στην Ελλάδα (326.938 ευρώ, 12,84% της κοινοτικής χρηματοδότησης στην Ελλάδα).

Πίνακας 7:
Κατανομή έργων ανά οργανισμό και επιστημονικό θεματικό πεδίο & Χρηματοδότηση
 (η κατάταξη των οργανισμών γίνεται αλφαβητικά)

Οργανισμός	Γεωργικές Επιστήμες	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Κοινωνικές Επιστήμες	Σύνολο έργων	Συνολική κοινοτική χρηματοδότηση
APINTECH LTD	-	1	-	1	139.421
ENBIO Ltd	-	1	-	1	66.435
Euroconsultants SA	1	-	-	1	152.417
EYXYLON GEORGIOS ZIOGAS & SPIRIDON ZIOGAS O.E. (EYXYLON)	-	1	-	1	39.857

Ανώνυμη Εταιρεία Τουριστικών Επιχειρήσεων Ακτής Βόλακα-Γλυκόριζα	-	1	-	1	77.421
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης	-	1	-	1	179.430
Εθνικό Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (Ε.Κ.Ε.Τ.Α.)	1	1	-	2	326.938
Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Ηρακλείου	-	1	-	1	33.170
Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας	-	3	1	4	292.805
Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας (ΚΤΕ) Κρήτης)	-	1	-	1	41.195
Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΣΕΓΕΣ)	-	1	-	1	163.920
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας	-	1	-	1	177.085
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	-	2	-	2	109.315
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	-	2	-	2	114.565
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	1	-	-	1	67.270
Περιφέρεια Κρήτης	-	1	-	1	85.150
Πολυτεχνείο Κρήτης	-	-	1	1	97.505
Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος	1	-	-	1	87.119
ΤΕΡΕΖΗ ΠΗΝΕΛΟΠΗ	-	1	-	1	58.170
Τεχνολογικό Πάρκο Πατρών	-	2	-	2	236.723

3.4. Επιστημονικά πεδία των ελληνικών έργων

Οι προκηρύξεις του προγράμματος «Περιφέρειες της Γνώσης» κάλυψαν τα ακόλουθα πεδία: Έρευνα και μικρομεσαίες επιχειρήσεις & Αγροτική οικονομία (2007), Ερευνητικές υποδομές & Μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (2008), Βιώσιμη αξιοποίηση των φυσικών πόρων (2009), Υγεία (2010), Μεταφορές (2011), Ψηφιακή ατζέντα και Αποτελεσματική χρήση πόρων (2012-2013). Τα επιστημονικά πεδία των 8 έργων, στα οποία συμμετέχουν ελληνικοί οργανισμοί, αποτυπώνονται στον Πίνακα 7.

Πίνακας 8:

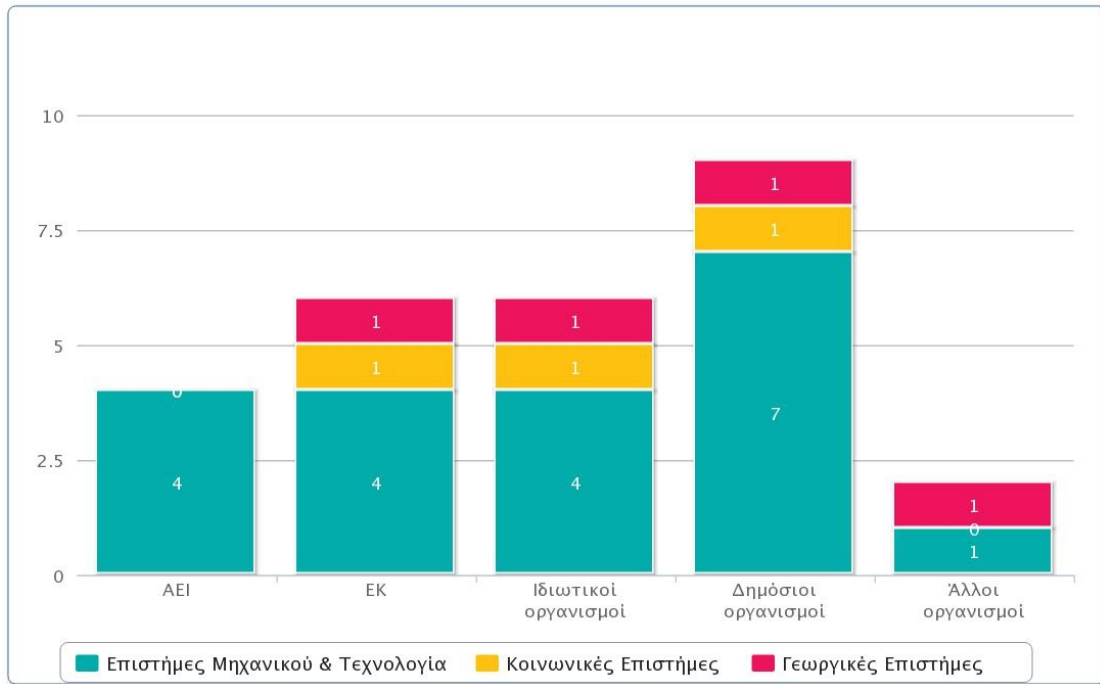
Έργα με ελληνική συμμετοχή ανά επιστημονικό τομέα

(Θεματικό πεδίο προκήρυξης, εξειδίκευση έργου, κατηγοριοποίηση ανά Frascati)

Θεματικό Πεδίο Προκήρυξης	Έργα με ελληνική συμμετοχή	Απορρόφηση προϋπολογισμού στην Ελλάδα (εκατ. ευρώ)	Πεδία ενδιαφέροντος ελληνικών έργων	Κατηγοριοποίηση ανά Frascati
Έρευνα και ΜΜΕ & Αγροτική Οικονομία (2007)	3	755.319	Γεωπονία, Τρόφιμα, Επιστήμες Πολιτικού Μηχανικού, Τουρισμός	Γεωργικές Επιστήμες Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία - Κοινωνικές Επιστήμες
Μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (2008)	1	244.181	Καινοτομία και Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία
Βιώσιμη αξιοποίηση των φυσικών πόρων (2009)	3	1.079.011	Διαχείριση υδάτων, Ενεργειακή εκμετάλλευση βιομάζας	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία
Αποτελεσματική χρήση πόρων (2012-2013)	1	467.400	Διαχείριση υδάτων	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία

Διάγραμμα 6:

Συμμετοχή σε έργα REGIONS-1 στην Ελλάδα ανά τύπο οργανισμού (συντονιστής) και θεματικό πεδίο

3.5. Οι Ελληνίδες στο «Περιφέρειες της Γνώσης»

Το πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης» βασίζεται στη δομή της «τριπλής έλικας», στην οποία συμμετέχει τουλάχιστον ένας ερευνητικός οργανισμός, μία επιχείρηση και ένας φορέας τοπικής αυτοδιοίκησης από την ίδια γεωγραφική περιφέρεια. Η αξιολόγηση αφορά, κυρίως, την καταλληλότητα των οργανισμών και την ωριμότητα των clusters, παρά την αριστεία των μεμονωμένων ερευνητών που εκπροσωπούν τους οργανισμούς αυτούς. Συνεπώς, η συμμετοχή των Ελληνίδων στο πρόγραμμα δεν αποτελεί δείκτη για την ερευνητική αριστεία στους επιμέρους τομείς και περιφέρειες. Σημειώνεται, ωστόσο, πως δεν συμμετέχει καμία γυναίκα ως κύριο σημείο επικοινωνίας στους οργανισμούς που χρηματοδοτήθηκαν από το πρόγραμμα³³.

³³ Τα ονόματα των εκπροσώπων αναφέρονται μόνο στα συμβόλαια των έργων και, συνεπώς, δεν είναι διαθέσιμα στις βάσεις δεδομένων της ΕΕ. Οι πληροφορίες έχουν επιβεβαιωθεί από την πλειοψηφία των οργανισμών που συμμετέχουν στα έργα, κατόπιν επικοινωνίας του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης. Αφορά τα πρόσωπα που εκπροσωπούν τους οργανισμούς στα συγκεκριμένα έργα, όχι τους νόμιμους εκπροσώπους (προέδρους, διευθυντές, κ.λπ.) των οργανισμών.

4. Επιστημονικά Δίκτυα και συνεργασίες

4.1. Η δικτύωση των ελληνικών φορέων

Τα έργα στα οποία συμμετέχουν ελληνικοί φορείς έχουν, κατά μέσο όρο συνεργάτες, από κράτη μέλη και συνδεδεμένες χώρες της ΕΕ. Πρόκειται για ερευνητικούς οργανισμούς, Πανεπιστήμια, επιχειρήσεις και φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης/κυβερνητικούς οργανισμούς, λόγω της ιδιαίτερης δομής του προγράμματος. Στον Πίνακα 8 παρουσιάζονται οι συνεργασίες στα έργα με ελληνική συμμετοχή:

Πίνακας 9:

Συνεργασίες σε έργα με ελληνική συμμετοχή (αριθμός συνεργατών, χώρα προέλευσης)

Ακρωνύμιο έργου	Αριθμός ελληνικών οργανισμών	Αριθμός συνεργατών	Αριθμός χωρών (εκτός Ελλάδας)
RAF-REGIONS	4	8	2
REG CON	3	12	4
TOUREG	2	11	5
INRES	3	7	3
STInno	3	9	4
SWAM	4	7	2
BIOCLUS	4	16	4
SuWaNu	4	16	4

4.2. Χώρες συνεργασίας

Οι ελληνικοί οργανισμοί που χρηματοδοτούνται από το πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης» συνεργάζονται με εταίρους από 15 διαφορετικές χώρες (8 παλαιά κράτη μέλη, 6 νέα κράτη μέλη και 1 συνδεδεμένη χώρα). Η Ισπανία συμμετέχει στα περισσότερα έργα (6 έργα) και ακολουθούν η Ιταλία, η Φινλανδία και η Πολωνία (3 έργα). Οι περισσότεροι συνεργάτες προέρχονται από την Ισπανία (21 οργανισμοί³⁴) και ακολουθούν η Φινλανδία (13) και η Βουλγαρία (9).

³⁴ Αφορά τον αριθμό συμμετοχών, όχι τον αριθμό μοναδικών οργανισμών. Εάν, για παράδειγμα, ένας οργανισμός είναι εταίρος σε δύο διαφορετικά έργα, προσμετράται δύο φορές.

Πίνακας 10:**Χώρες με τις οποίες συνεργάζονται οι Έλληνες στο «Περιφέρειες στη Γνώση»**

Χώρα	Έργα στα οποία συμμετέχει η χώρα ως συνεργάτης	ΑΕΙ	ΕΚ	Ιδιωτικοί οργανισμοί	Δημόσιοι οργανισμοί	Άλλοι οργανισμοί
Ισπανία	6	1	5	4	7	4
Ιταλία	3	0	2	2	1	1
Βουλγαρία	3	2	1	2	2	2
Φινλανδία	3	4	2	2	4	1
Πολωνία	2	1	1	2	2	0
Σουηδία	2	1	0	2	1	2
Σλοβενία	1	1	0	0	1	1
Πορτογαλία	1	0	1	2	0	0
Ρουμανία	1	0	1	0	0	0
Δανία	1	0	1	1	1	0
Σλοβακία	1	0	0	2	2	0
Ηνωμένο Βασίλειο	1	1	0	0	0	0
Ισραήλ	1	0	0	2	1	0
Γερμανία	1	0	0	1	2	0
Μάλτα	1	1	0	1	0	2
ΣΥΝΟΛΟ	15 χώρες	12	14	23	24	13

4.3. Συνεργασίες με επιχειρήσεις

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την καινοτομία και την οικονομική ανάπτυξη παρουσιάζει η συμμετοχή των ελληνικών επιχειρήσεων στο πρόγραμμα, καθώς και οι συνεργασίες με επιχειρήσεις από άλλες ευρωπαϊκές χώρες στο πλαίσιο χρηματοδοτημένων έργων.

Όσον αφορά τις ελληνικές επιχειρήσεις, στα 8 έργα συμμετέχουν 6 εταιρείες από την Αττική, την Κεντρική Μακεδονία, τη Δυτική Μακεδονία (2 επιχειρήσεις), τη Δυτική Ελλάδα και την Κρήτη. Στα ίδια έργα συμμετέχουν 23 ακόμα επιχειρήσεις από την Ιταλία (2), τη Βουλγαρία (2), την Ισπανία (4), την Πολωνία (2), τη Φινλανδία (2), την Πορτογαλία (2), τη Σουηδία (2), τη Δανία (1), τη Σλοβακία (2), το Ισραήλ (2), τη Γερμανία (1) και τη Μάλτα (1).

Συνολικά, το πρόγραμμα έχει χρηματοδοτήσει 201 επιχειρήσεις. Οι 154 (76,61%) προέρχονται από παλαιά κράτη μέλη της ΕΕ, οι 29 (14,41%) από νέα κράτη μέλη, οι 13 (6,46%) από υποψήφιες χώρες και οι 5 (2,48%) από συνδεδεμένες χώρες.

5. Η συμμετοχή των ελληνικών Περιφερειών

5.1. Τα έργα που χρηματοδοτούνται

Όπως αναφέρεται και παραπάνω, χρηματοδοτήθηκαν συνολικά 8 έργα με ελληνική συμμετοχή. Στα 5 έργα, οι οργανισμοί προέρχονται από μία μόνο ελληνική περιφέρεια (RAF-REGIONS: Κεντρική Μακεδονία, TOUREG & INRES: Κρήτη, STInno & SWAM: Δυτική Ελλάδα), ενώ στα υπόλοιπα 3 συμμετέχουν οργανισμοί από περισσότερες περιφέρειες (REG CON: Αττική και Κρήτη, BIOCLUS: Δυτική και Κεντρική Μακεδονία, SuWaNu: Δυτική Μακεδονία, Κεντρική Μακεδονία και Αττική).

Όσον αφορά τον αριθμό των συμμετοχών, προπορεύονται οι περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας και Κρήτης (7 συμμετοχές η κάθε περιφέρεια) και ακολουθούν η Κεντρική Μακεδονία (6 συμμετοχές), η Δυτική Μακεδονία (5 συμμετοχές) και η Αττική (2 συμμετοχές). Η Κεντρική Μακεδονία και η Κρήτη εκπροσωπούνται σε 3 έργα η κάθε μία, ενώ οι υπόλοιπες περιφέρειες (Δυτική Μακεδονία, Δυτική Ελλάδα και Αττική) σε 2 έργα.

Η Κεντρική Μακεδονία έχει απορροφήσει τον μεγαλύτερο προϋπολογισμό (817.174 ευρώ, 32,5% της συνολικής κοινοτικής χρηματοδότησης σε ελληνικούς οργανισμούς) και ακολουθούν η Δυτική Ελλάδα (547.757 ευρώ, 21,52%) και η Κρήτη (491.962 ευρώ, 19,32%).

Η Κεντρική Μακεδονία είναι η μοναδική περιφέρεια με συντονιστικό ρόλο σε έργο του προγράμματος “Περιφέρειες της Γνώσης”.

Χάρτης Ελλάδας με αριθμό συμμετοχών³⁵ ανά περιφέρεια:

Δυτική Ελλάδα: 7, Κρήτη: 7, Κεντρική Μακεδονία: 6, Δυτική Μακεδονία: 5, Αττική: 2

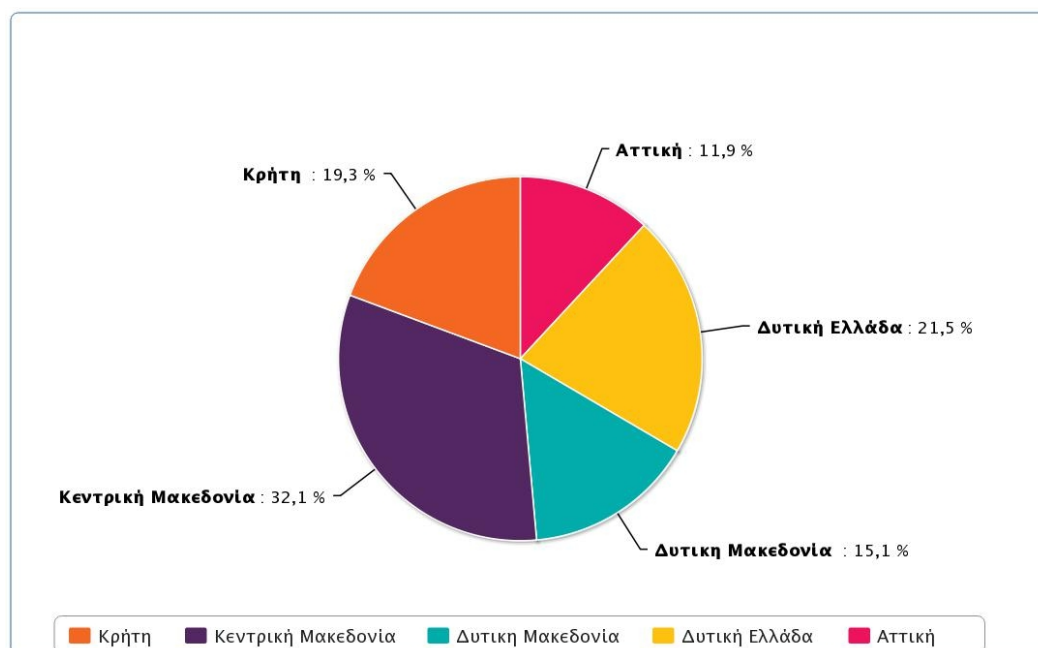
³⁵ Αφορά τον αριθμό συμμετοχών, όχι τον αριθμό μοναδικών οργανισμών ανά περιφέρεια.

Πίνακας 11:
Συμμετοχή στο «Περιφέρειες της Γνώσης» ανά Περιφέρεια

	Συμμετοχές σε προτάσεις	Συμμετοχές σε έργα (και % σε σύνολο Ελλάδας)	% επιτυχίας	Προϋπολογισμός (και % σε σύνολο Ελλάδας)
Αττική	81	2 (7,4%)	2,47%	303.341 (11,91%)
Ανατολική Μακεδονία- Θράκη	2	-	-	-
Βόρειο Αιγαίο	5	-	-	-
Δυτική Ελλάδα	43	7 (25,93%)	16,28%	547.757 (21,52%)
Δυτική Μακεδονία	7	5 (18,52%)	71,43%	385.667 (15,15%)
Ήπειρος	5	-	-	-
Θεσσαλία	11	-	-	-
Κεντρική Μακεδονία	31	6 (22,22%)	19,35%	817.174 (32,10%)
Κρήτη	38	7 (25,93%)	18,42%	491.962 (19,32%)
Νότιο Αιγαίο	3	-	-	-
Πελοπόννησος	1	-	-	-
Στερεά Ελλάδα	3	-	-	-
Ελλάδα	230	27	11,73%	2.545.911
Ευρώπη	4.234	851	20,09%	114.880.000

Διάγραμμα 7 :

Απορρόφηση κοινοτικής χρηματοδότησης ανά ελληνική περιφέρεια

Πίνακας 12:

Εγκεκριμένα έργα ανά Περιφέρεια (προκήρυξη, τίτλος/ακρωνύμιο, χώρες/αριθμός εταιρών, θεματικό πεδίο, συνολικός προϋπολογισμός, χρηματοδότηση ΕΕ)

Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

FP7-REGIONS-2007-1	RAF-REGIONS: Bringing the benefits of research To AgroFood SMEs of the Regions of Central Macedonia, Puglia and Pazardjik	Ελλάδα, Ιταλία, Βουλγαρία (12 εταιρείες)	Γεωργικές Επιστήμες, Γεωπονία, Δασοπονία, Αλιεία	1.146.679	879.396
---------------------------	--	---	--	-----------	---------

Περιφέρεια Κρήτης

FP7-REGIONS-2007-1	TOUREG: Competitiveness and knowledge in the tourist sector. Improving the competitiveness and strategic position through the establishment of a platform for the generation and transmission of Knowledge.	Ισπανία, Πορτογαλία, Βουλγαρία, Ελλάδα, Ρουμανία, Σουηδία (13 εταιρείες)	Κοινωνικές Επιστήμες (Τουρισμός & Καινοτομία)	1.078.968	979.198
FP7-REGIONS-2008-1	INRES: INsular regions cooperation for maximising the environmental and economic benefits from the research in Renewable Energy Sources	Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα, Δανία (10 εταιρείες)	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία (Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας)	1.046.445	869.184

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

FP7-REGIONS-2009-1	STInno: Sustainable Innovations and Treatment in Industrial Waste Water Clusters	Φινλανδία, Ελλάδα, Σουηδία, Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο (12 εταίροι)	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία (Διαχείριση Υδάτων)	1.117.094	1.023.784
FP7-REGIONS-2009-1	SWAM: Increasing the regional competitiveness and economic growth through the R&TD&I on sustainable water management of excellence	Ισπανία, Ελλάδα, Ισραήλ (11 εταίροι)	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία (Διαχείριση Υδάτων)	1.474.484	1.310.100
Περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας & Κεντρικής Μακεδονίας					
FP7-REGIONS-2009-1	BIOCLUS: Developing Innovation and Research Environment in five European Regions in the field of Sustainable Use of Biomass Resources	Φινλανδία, Ελλάδα, Ισπανία, Πολωνία, Σλοβακία (21 εταίροι)	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία (Ενεργειακή εκμετάλλευση βιομάζας)	3.585.941	2.851.200
Περιφέρειες Αττικής & Κρήτης					
FP7-REGIONS-2007-1	REG CON: Support action for innovation driven clusters in construction. Regional approaches, multi-stakeholder engagement and cross regional co-operation	Πολωνία, Ισπανία, Φινλανδία, Σλοβενία, Ελλάδα (15 εταίροι)	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	1.265.948	970.000
Περιφέρειες Αττικής, Δυτικής Μακεδονίας & Κεντρικής Μακεδονίας					
FP7-REGIONS-2007-1	SuWaNu: Sustainable Water treatment and Nutrient reuse options ³⁶	Ισπανία, Βουλγαρία, Γερμανία, Ελλάδα, Μάλτα (20 εταίροι)	Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία (Διαχείριση Υδάτων)	1.623.096	1.402.043

³⁶ Αναφέρονται τα στοιχεία της πρότασης. Τα στοιχεία του συμβολαίου δεν είναι ακόμα διαθέσιμα.

5.2. Οι φορείς που συμμετέχουν

Οι πίνακες και τα διαγράμματα που ακολουθούν παρουσιάζουν τη συμμετοχή ΑΕΙ, Ερευνητικών Κέντρων, ιδιωτικών, δημόσιων και άλλων οργανισμών στο Πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης» σε κάθε Περιφέρεια. Τα στοιχεία που παρουσιάζονται αφορούν τον αριθμό προτάσεων που υποβλήθηκαν, τον αριθμό των έργων που εγκρίθηκαν και τον προϋπολογισμό τους.

Πίνακας 13:

Συμμετοχή Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ανά Περιφέρεια

ΑΕΙ	Συμμετοχές ΑΕΙ σε προτάσεις	Συμμετοχές ΑΕΙ σε έργα	% επιτυχίας	Μοναδικοί οργανισμοί που χρηματοδοτούνται	Προϋπολογισμός
Αττική	14	-	-	-	-
Βόρειο Αιγαίο	2	-	-	-	-
Δυτική Ελλάδα	8	-	-	-	-
Ήπειρος	1	-	-	-	-
Θεσσαλία	2	-	-	-	-
Κεντρική Μακεδονία	4	1	25%	1	179.430
Κρήτη	7	2	28,57%	2	138.700
Δυτική Μακεδονία	2	1	50%	1	177.985
Πελοπόννησος	1	-	-	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	41	4	9,75	4	496.115

Πίνακας 14:

Συμμετοχή Ερευνητικών Κέντρων ανά Περιφέρεια

ΕΚ	Συμμετοχές ΕΚ σε προτάσεις	Συμμετοχές ΕΚ σε έργα	% επιτυχίας	Μοναδικοί οργανισμοί που χρηματοδοτούνται	Προϋπολογισμός
Αττική	13	-	-	-	-
Δυτική Ελλάδα	6	2	33,33%	1	135.284
Θεσσαλία	1	-	-	-	-
Κεντρική Μακεδονία	9	2	22,22%	1	326.938
Κρήτη	8	2	25%	1	157.521
ΣΥΝΟΛΟ	37	6	16,21%	3	619.743

Πίνακας 15:**Συμμετοχή ιδιωτικών οργανισμών ανά Περιφέρεια**

Ιδιωτικοί οργανισμοί	Συμμετοχές ιδιωτικών οργανισμών σε προτάσεις	Συμμετοχές ιδιωτικών οργανισμών σε έργα	% επιτυχίας	Μοναδικοί οργανισμοί που χρηματοδοτούνται	Προϋπολογισμός
Αττική	35	1	2,85%	1	139.421
Βόρειο Αιγαίο	1	-	-	-	-
Δυτική Ελλάδα	14	1	7,14%	1	66.435
Δυτική Μακεδονία	2	2	100%	2	98.027
Ήπειρος	3	-	-	-	-
Θεσσαλία	3	-	-	-	-
Κεντρική Μακεδονία	7	1	14,28%	1	152.417
Κρήτη	7	1	14,28%	1	77.421
Στερεά Ελλάδα	1	-	-	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	73	6	8,21%	6	533.721

Πίνακας 16:**Συμμετοχή δημόσιων οργανισμών ανά Περιφέρεια**

Δημόσιοι οργανισμοί	Συμμετοχές δημόσιων οργανισμών σε προτάσεις	Συμμετοχές δημόσιων οργανισμών σε έργα	% επιτυχίας	Μοναδικοί οργανισμοί που χρηματοδοτούνται	Προϋπολογισμός
Ανατολική Μακεδονία-Θράκη	2	-	-	-	-
Αττική	10	-	-	-	-
Βόρειο Αιγαίο	2	-	-	-	-
Δυτική Ελλάδα	11	4	36,36%	2	346.038
Δυτική Μακεδονία	3	2	66,66%	1	114.565
Ήπειρος	1	-	-	-	-
Θεσσαλία	4	-	-	-	-
Κεντρική Μακεδονία	8	1	12,5%	1	67.270
Κρήτη	11	2	18,18%	2	118.320

Νότιο Αιγαίο	3	-	-	-	-
Στερεά Ελλάδα	2	-	-	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	57	9	15,78%	6	646.193

Πίνακας 17**Συμμετοχή άλλων οργανισμών ανά Περιφέρεια ³⁷**

Άλλοι οργανισμοί	Συμμετοχές άλλων οργανισμών σε προτάσεις	Συμμετοχές άλλων οργανισμών σε έργα	% επιτυχίας	Μοναδικοί οργανισμοί που χρηματοδοτούνται	Προϋπολογισμός
Αττική	9	1	11,11%	1	163.920
Δυτική Ελλάδα	4	-	-	-	-
Θεσσαλία	1	-	-	-	-
Κεντρική Μακεδονία	3	1	33,33%	1	185.086
Κρήτη	4	-	-	-	-
Πελοπόννησος	1	-	-	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	22	2	9,09%	2	349.006

³⁷ Οι άλλοι οργανισμοί περιλαμβάνουν συνδέσμου επιχειρήσεων, συνεταιρισμούς, κ.λπ. Οι δύο οργανισμοί που χρηματοδοτήθηκαν είναι ο Σύνδεσμος Βιομηχάνων Βορείου Ελλάδος και η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών.

5.3. Τα επιστημονικά πεδία των έργων

6 από τα 8 έργα με ελληνική συμμετοχή αφορούν τις Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία, 1 έργο τις Γεωργικές Επιστήμες και 1 τις Κοινωνικές Επιστήμες. Στους πίνακες που ακολουθούν επιχειρείται η χαρτογράφηση τους με βάση την Περιφέρεια και τον τύπο οργανισμού.

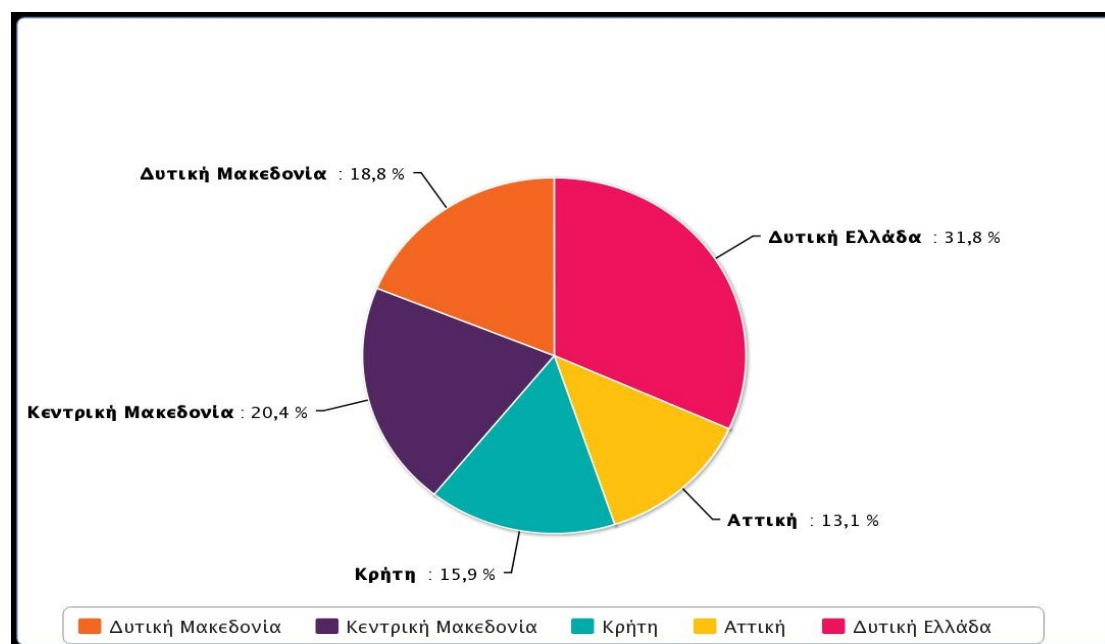
Πίνακας 18:

Συμμετοχές σε έργα Επιστημών Μηχανικού & Τεχνολογίας ανά Περιφέρεια

Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογία	Αριθμός έργων ³⁸	Προϋπολο- γισμός	ΑΕΙ	ΕΚ	Ιδιωτικοί οργανισμοί	Δημόσιοι Οργανισμοί	Άλλοι οργανισμοί
Αττική	2	457.602	-	-	1	-	1
Δυτική Ελλάδα	2	1.105.742	-	2	1	4	-
Δυτική Μακεδονία	2	655.304	1	-	2	2	-
Κεντρική Μακεδονία	2	710.684	1	1	-	-	-
Κρήτη	2	552.992	2	1	-	1	-

Διάγραμμα 8:

Προϋπολογισμός (κοινωνική χρηματοδότηση)
στις Επιστήμες Μηχανικού & Τεχνολογίας ανά Περιφέρεια

³⁸ Αφορά τον αριθμό έργων στα οποία συμμετέχει κάθε Περιφέρεια (όχι μοναδικά έργα). Για παράδειγμα, εάν σε ένα έργο συμμετέχουν οργανισμοί από την Αττική και την Κεντρική Μακεδονία, αυτό καταγράφεται 2 φορές (μία στην Αττική και μία στην Κεντρική Μακεδονία).

Πίνακας 19:**Συμμετοχές σε έργα Γεωργικών Επιστημών ανά Περιφέρεια**

Γεωργικές Επιστήμες	Αριθμός έργων	Προϋπολογισμός	ΕΚ	Ιδιωτικοί οργανισμοί	Δημόσιοι Οργανισμοί	Άλλοι οργανισμοί
Κεντρική Μακεδονία	1	368.117	1	1	1	1

Πίνακας 20:**Συμμετοχές σε έργα Κοινωνικών Επιστημών ανά Περιφέρεια**

Κοινωνικές Επιστήμες	Αριθμός έργων	Προϋπολογισμός	ΕΚ	Ιδιωτικοί οργανισμοί	Δημόσιοι Οργανισμοί
Κρήτη	1	255.026	1	1	1

5.4. Τα επιστημονικά δίκτυα που αναπτύσσονται

Η δικτύωση των οργανισμών σε κάθε Περιφέρεια, όπως αυτή αποτυπώνεται στις συνεργασίες των εγκεκριμένων έργων του Προγράμματος «Περιφέρειες της Γνώσης» παρουσιάζεται στους επόμενους πίνακες.

Αναλυτικότερα, παρουσιάζονται για κάθε Περιφέρεια, στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των συνεργασιών με άλλους φορείς, το πλήθος των χωρών με τις οποίες πραγματοποιούνται συνεργασίες, οι κυριότερες χώρες και το προφίλ των φορέων.

Πίνακας 21:**Δικτύωση ανά Περιφέρεια (έργα, συνεργασίες, χώρες)**

Περιφέρεια	Αριθμός έργων³⁹	Αριθμός συνεργασιών με οργανισμούς εκτός Ελλάδας⁴⁰	Αριθμός χωρών	Χώρες με περισσότερες συνεργασίες
Αττική	2	28	7	Ισπανία, Γερμανία, Μάλτα, Βουλγαρία
Δυτική Ελλάδα	2	16	6	Ισπανία, Φινλανδία, Ισραήλ, Σουηδία
Δυτική Μακεδονία	2	33	7	Ισπανία, Φινλανδία

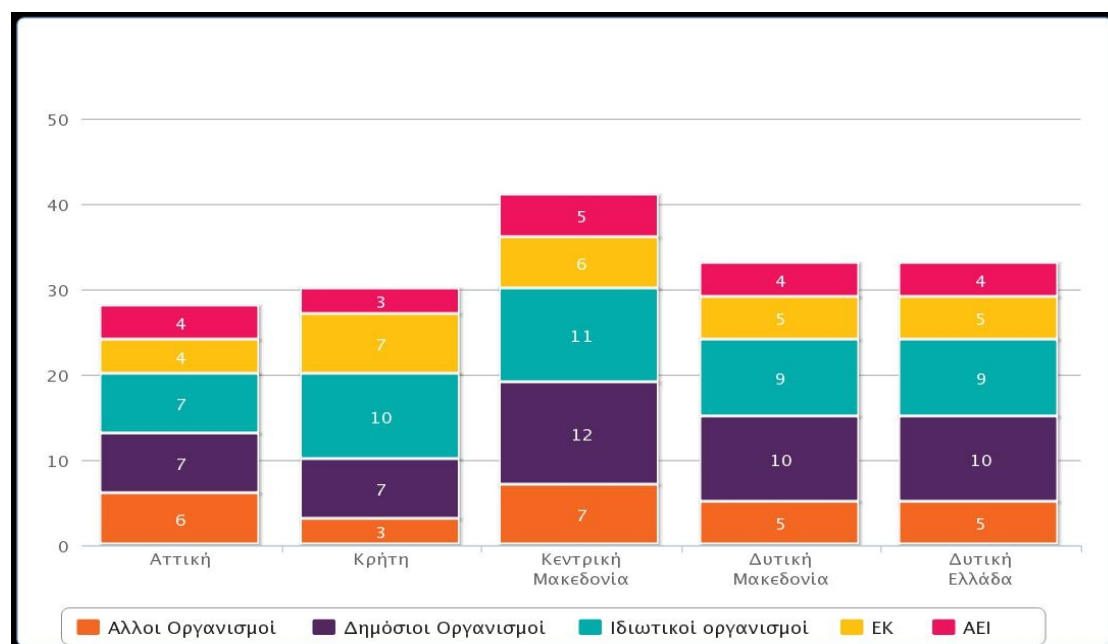
³⁹ Αφορά τον αριθμό έργων στα οποία συμμετέχει κάθε Περιφέρεια (όχι μοναδικά έργα). Για παράδειγμα, εάν σε ένα έργο συμμετέχουν οργανισμοί από την Αττική και την Κεντρική Μακεδονία, αυτό καταγράφεται 2 φορές (μία στην Αττική και μία στην Κεντρική Μακεδονία).

⁴⁰ Συνολικός αριθμός συνεργασιών (όχι μοναδικοί οργανισμοί). Αφορά τις συνεργασίες των κοινοπραξιών στις οποίες συμμετέχει η κάθε Περιφέρεια. Εάν σε ένα έργο συμμετέχει η Αττική και η Κεντρική Μακεδονία, οι συνεργασίες καταγράφονται 2 φορές (μία στην Αττική και μία στην Κεντρική Μακεδονία).

Κεντρική Μακεδονία	3	41	8	Βουλγαρία, Ισπανία, Φινλανδία
Κρήτη	3	30	10	Ισπανία, Δανία, Φινλανδία, Πολωνία, Πορτογαλία, Σουηδία, Σλοβενία

Πίνακας 22:**Δικτύωση ανά τύπο οργανισμού (εκτός Ελλάδας) και Περιφέρεια**

Περιφέρεια	Συνεργασίες με ΑΕΙ	Συνεργασίες με ΕΚ	Συνεργασίες με ιδιωτικούς οργανισμούς	Συνεργασίες με Δημόσιους Οργανισμούς	Συνεργασίες με άλλους οργανισμούς
Αττική	4	4	7	7	6
Δυτική Ελλάδα	4	2	2	5	3
Δυτική Μακεδονία	4	5	9	10	5
Κεντρική Μακεδονία	5	6	11	12	7
Κρήτη	3	7	10	7	3

Διάγραμμα 9:**Συνεργασίες με ΑΕΙ, ερευνητικούς οργανισμούς, ιδιωτικούς, δημόσιους και άλλους οργανισμούς ανά Περιφέρεια**

6. Οι Έλληνες αξιολογητές ως Δείκτης Αριστείας

Οι προτάσεις που υποβάλλονται στο πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης» αξιολογούνται από διακεκριμένους εμπειρογνώμονες, τους οποίους επιλέγει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με βάση την επιστημονική τους κατάρτιση, την επιχειρηματικότητα ή την εμπλοκή τους στην περιφερειακή ανάπτυξη. Η συμμετοχή Ελλήνων επιστημόνων στις επιτροπές αξιολόγησης λαμβάνεται, συνεπώς, υπόψη στην αποτύπωση της αριστείας της χώρας.

Πίνακας 23:

Έλληνες αξιολογητές στο πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης»

Όνομα	Οργανισμός	Θέση
Δρ Γιώργος Μπόνας	Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών	Ειδικός Λειτουργικός Επιστήμονας, Τμήμα Οργανικής & Φαρμακευτικής Χημείας
Δρ Μιλτιάδης Χισκάκης	TECHNOLOGY CONSULTANTS	Ερευνητής, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Δρ Αρτέμιος Κουρτέσης	ΑΚΤΙΣ ΑΤΕ	
Δρ Νίκος Σακκάς	APINTECH LTD., THE DAEDALUS GROUP	
Δρ Δημήτρης Δενιόζος	Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας	Διευθυντής της Αρχής Διασφάλισης Ποιότητας (ΑΔΙΠ) – πρώην Γενικός Γραμματέας Έρευνας και Τεχνολογίας
Αξαόπουλος Πέτρος	ΤΕΙ Αθηνών	Τμήμα Ενεργειακής Τεχνολογίας
Δρ Νίκος Βογιατζής	Ελληνική Πρωτοβουλία Τεχνολογικών Συνεργατικών Σχηματισμών Corallia	Ομάδα Διοίκησης, Corallia Clusters Initiative
Καθ. Δημήτριος Λυρίδης	Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο	Σχολή Ναυπηγών Μηχανολόγων Μηχανικών

Στις αξιολογήσεις συμμετείχαν συνολικά 8 Έλληνες εμπειρογνώμονες, εκ των οποίων 2 προέρχονται από Πανεπιστήμια (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, ΤΕΙ Αθηνών), 3 από τον ιδιωτικό τομέα (Technology Consultants, ΑΚΤΙΣ ΑΤΕ, APINTECH LTD), 1 από ερευνητικό οργανισμό (Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών), 1 από cluster (CORALLIA) και 1 από τον οργανισμό που είναι αρμόδιος για τη χάραξη της ερευνητικής πολιτικής (Γενική Γραμματεία Έρευνας & Τεχνολογίας).

Οι 7 από τους 8 εμπειρογνώμονες προέρχονται από την Περιφέρεια Αττικής και 1 από την Κεντρική Μακεδονία. Δεν υπάρχει γυναικεία εκπροσώπηση στους εμπειρογνώμονες.

7. Ο αντίκτυπος του προγράμματος στην περιφερειακή ανάπτυξη

Σύμφωνα με μελέτη εμπειρογνομόνων για τον αντίκτυπο του προγράμματος την περίοδο 2007-2009⁴¹, το «Περιφέρειες της Γνώσης» ανταποκρίθηκε σε πραγματικές ανάγκες των ευρωπαϊκών περιφερειών και συνέβαλε σε στρατηγικές καινοτομίας τόσο σε νέους τομείς με δυναμική για οικονομική ανάπτυξη, όσο και σε παραδοσιακούς τομείς που αναδιαρθρώνονται λόγω νέων προκλήσεων. Στα αποτελέσματα των έργων, τα οποία διαφοροποιούνται ανάλογα με την ωριμότητα κάθε περιφέρειας, καταγράφονται η βελτίωση της διαχείρισης των clusters, η αναβάθμιση ικανοτήτων/εμπειρογνομοσύνης της περιφερειακής αυτοδιοίκησης, η ενίσχυση της συνεργασίας ερευνητικών οργανισμών και επιχειρήσεων, η μακροπρόθεσμη στρατηγική για ανταλλαγή τεχνογνωσίας, η εξειδίκευση των περιφερειών σε στρατηγικούς τομείς και η συγκέντρωση πόρων προς αυτή την κατεύθυνση, κ.λπ.

Τα κύρια εμπόδια που αντιμετώπισαν οι συμμετέχοντες αφορούν την έλλειψη πόρων για τη διαχείριση των έργων, που σε ορισμένες περιπτώσεις αποδείχθηκε περισσότερο απαιτητική από τις αρχικές προβλέψεις, την έλλειψη χρόνου και πόρων για την υλοποίηση των Κοινού Σχεδίου Δράσης (Joint Action Plan, JAP), την απουσία προκαθορισμένων μετρήσιμων αποτελεσμάτων και δεικτών, καθώς και θέματα εμπιστευτικότητας μεταξύ των επιχειρήσεων. Εξωτερικοί παράγοντες που δυσχέραιναν την υλοποίηση των έργων ήταν η οικονομική κρίση και η αβεβαιότητα σε θέματα μελλοντικού σχεδιασμού και χρηματοδότησης, οι αλλαγές των κυβερνητικών/περιφερειακών φορέων και η επακόλουθη μεταβολή προτεραιοτήτων, η δυσκολία εξεύρεσης πόρων για τη χρηματοδότηση του JAP, οι γραφειοκρατικές διαδικασίες τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο.

Όσον αφορά τους ελληνικούς οργανισμούς που συμμετέχουν στο πρόγραμμα⁴², αναφέρουν πως τα έργα συνέβαλαν στη διαμόρφωση της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης της περιφέρειας, κυρίως μέσω εργαλείων για τον εντοπισμό των δυνατών της σημείων (για παράδειγμα, ανάλυση SWOT - Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats, αντίστοιχα στα ελληνικά: δυνατά σημεία, αδύνατα σημεία, ευκαιρίες, απειλές- Τεχνολογική Προοπτική Διερεύνηση, Οδικός Χάρτης για την Καινοτομία, Κοινό Σχέδιο Δράσης).

Οι Περιφέρειες είχαν τη δυνατότητα να εντοπίσουν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα, την κρίσιμη μάζα τεχνολογικών καινοτομιών, αλλά και τις ανάγκες τελικών τους χρηστών. Ενδεικτικά, το έργο STINNO έδωσε στην περιφερειακή αρχή την ευκαιρία να χαρτογραφήσει το πλαίσιο διαχείρισης και αξιοποίησης λημμάτων ελαιοτριβείων και βιομηχανικών, ενός κλάδου με μεγάλη κινητικότητα στη Δυτική Ελλάδα. Το έργο SWAM συνέβαλε στη διαμόρφωση μιας ρεαλιστικής εικόνας του τομέα των υδάτινων τεχνολογιών και διαχείρισης υδάτων στη Δυτική Ελλάδα. Η ενδυνάμωση του συγκεκριμένου WaterTech Cluster ενθάρρυνε τη συνεργασία ερευνητικών/εκπαιδευτικών ινστιτούτων, επιχειρήσεων και τοπικών αρχών για την αποτελεσματική διαχείριση υδάτων, πεδίο με ιδιαίτερη σημασία λόγω της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενούς τομέα στη Δυτική Ελλάδα.

Επιπλέον, το «Περιφέρειες της Γνώσης» οδήγησε σε σταθερές ευρωπαϊκές συνεργασίες, αλλά και σε νέες προτάσεις και έργα με χρηματοδότηση από το 7^ο Πρόγραμμα Πλαίσιο, το Πρόγραμμα Πλαίσιο για την Ανταγωνιστικότητα και την Καινοτομία (π.χ. ECO-Innovation) και τα Διαρθρωτικά Ταμεία (π.χ. South-East Europe, MED programme-European Territorial Cooperation 2007-2013, INTERREG).

Όσον αφορά τη συνεργασία των οργανισμών της τριπλής έλικας, οι συμμετέχοντες υπογραμμίζουν πως τα έργα αποτέλεσαν μοναδική ευκαιρία για ουσιαστική συνεργασία σε τοπικό επίπεδο, τόσο εντός όσο και εκτός του cluster. Για παράδειγμα, με αφορμή το έργο BIOCLUS και την ενεργειακή αξιοποίηση της βιομάζας, το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας και το EKETA ξεκίνησαν

⁴¹ Assessment of the impact of the Regions of Knowledge² programme, technopolis group, April 2011: http://ec.europa.eu/research/evaluations/pdf/archive/other_reports_studies_and_documents/assessment_of_the_impact_of_the_regions_of_knowledge_programme.pdf

⁴² Οι πληροφορίες συγκεντρώθηκαν από την επικοινωνία του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης με τους οργανισμούς που συμμετείχαν στα έργα: Επιμελητήριο Ηρακλείου (Γεωργία Παπαδάκη), Τεχνολογικό Πάρκο Πατρών (Ευάγγελος Γ. Παπαδάκης), Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας/Τεχνολογικό Πάρκο Κρήτης (Αρτεμης Σαϊτάκης), APINTECH LTD (Δρ Νίκος Σακκάς), Euroconsultants SA (Νίκος Γιαννουλίδης), Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας (Γιάννης Φάλλας).

συνεργασίες με τη ΔΕΗ Α.Ε., τοπικές επιχειρήσεις ξύλου, συνεταιρισμούς φρούτων, κ.λπ. οι οποίοι δεν συμμετείχαν στο cluster. Παράλληλα, η δικτύωση με αντίστοιχους οργανισμούς στο εξωτερικό, οδήγησε σε νέα γνώση και συνέργειες για ενδυνάμωση της ανταγωνιστικότητας.

Καινοτόμα αποτελέσματα ελληνικών οργανισμών παρουσιάστηκαν σε διεθνή συνέδρια, ενώ επιχειρήσεις ξεκίνησαν συνεργασίες αναγνωρίζοντας τα οφέλη των clusters και υπερβαίνοντας την επιφυλακτικότητα και τον φόβο του ανταγωνισμού με άλλες επιχειρήσεις. Διοργανώθηκαν συναντήσεις εργασίας και σεμινάρια για ανταλλαγή καλών πρακτικών. Αξίζει να σημειωθεί πως μέλος του WaterTech Cluster (έργο SWAM) και, συγκεκριμένα, ο Καθηγητής Δημήτριος Βαγενάς, βραβεύτηκε στον 1^ο Διαγωνισμό του Συνδέσμου Ελλήνων Βιομηχάνων και της Eurobank «Η Ελλάδα Καινοτομεί!» για την ανάπτυξη ενός βιολογικού φίλτρου νερού το οποίο, με ελάχιστο κόστος κατασκευής και ελάχιστη συντήρηση, μπορεί να προσφέρει καθαρό, πόσιμο νερό σε χωριά και πόλεις που αντιμετωπίζουν προβλήματα με το νερό του δικτύου της περιοχής τους.

Σε επίπεδο πολιτικής, σε ορισμένες περιπτώσεις, τα clusters συνέβαλαν σε προτάσεις για την αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου. Για παράδειγμα, στο πλαίσιο του έργου STINNO, διαμορφώθηκαν προτάσεις για αυστηρότερους ελεγκτικούς μηχανισμούς σχετικά με τη διαχείριση των αποβλήτων ελαιουργείων και την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών στις παραγωγικές διαδικασίες για την ορθή αξιοποίησή τους με στόχο την προστασία των υδάτων και τους εδάφους. Στην περίπτωση του BIOCLUS, η συνεργασία ερευνητικών, επιχειρηματικών οργανισμών και τοπικών/περιφερειακών αρχών οδήγησε σε εξελίξεις για την ανάπτυξη του cluster Βιοενέργειας στη Δυτική Μακεδονία.

Κάποιοι συμμετέχοντες ανέφεραν την οικονομική κρίση ως ανασταλτικό παράγοντα για την περαιτέρω αξιοποίηση των αποτελεσμάτων των clusters. Ενδεικτικά, το έργο REG CON δεν πρόλαβε να δώσει την αναμενόμενη κατεύθυνση στον κατασκευαστικό τομέα στην Κρήτη, καθώς η καθίζηση του συγκεκριμένου τομέα ήταν από τις πρώτες συνέπειες της οικονομικής κρίσης της χώρας.

8. Συνοπτική παρουσίαση άλλων προκηρύξεων του προγράμματος (εκτός των REGIONS-1)

Την περίοδο 2007-2013, εκτός από τις κύριες προκηρύξεις του προγράμματος «Περιφέρειες της Γνώσης» (REGIONS-1), ανακοινώθηκαν επιπλέον προσκλήσεις για συμπληρωματικές δράσεις, όπως η ανάδειξη νέων συσπειρώσεων με γνώμονα την έρευνα (REGIONS-2007-2, REGIONS-2008-2), η συγκρότηση ευρωπαϊκού δικτύου Εθνικών Σημείων Επαφής για την υποστήριξη του προγράμματος (REGIONS-2007-3), η διοργάνωση του συνεδρίου «Week of Innovative Regions in Europe (WIRE)» (REGIONS-2010-2 & WIRE-2011-1), μελέτες εμπειρογνομόνων σχετικά τις συνέργειες του Προγράμματος Πλαίσιο, των Διαρθρωτικών Ταμείων και του Προγράμματος Πλαίσιο για την Ανταγωνιστικότητα και την Καινοτομία (REGIONS/REGIONS-2010-3), αλλά και τον αντίκτυπο του προγράμματος «Περιφέρειες της Γνώσης» (REGIONS-2010-4). Ανακοινώθηκαν, τέλος, 2 προκηρύξεις για συντονισμό με άλλα προγράμματα (Joint Programming Coordination 2012 & 2013), τις οποίες υποστήριξε απευθείας η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (αντί των Εθνικών Σημείων Επαφής).

Οι ελληνικοί οργανισμοί είχαν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε 3 προκηρύξεις (REGIONS-2007-2, REGIONS-2007-3, REGIONS-2008-2)⁴³.

Πίνακας 24:

Η ελληνική συμμετοχή στις προκηρύξεις REGIONS-2007-2, REGIONS-2007-3, REGIONS-2008-2

Κωδικός προκήρυξης	Προϋπολογισμός προκήρυξης	Προτάσεις που υποβλήθηκαν από όλη την Ευρώπη	Προτάσεις που αξιολογήθηκαν από όλη την Ευρώπη	Αριθμός Συμβολαίων σε όλη την Ευρώπη ⁴⁴	Ποσοστό Επιτυχίας (αξιολόγηση/ συμβόλαια)	Προτάσεις που υποβλήθηκαν με ελληνική συμμετοχή	Ελληνικοί οργανισμοί που συμμετέχουν στις προτάσεις ⁴⁵	Συμβόλαια με ελληνική συμμετοχή	Ποσοστό επιτυχίας ελληνικών προτάσεων (εταιρεί/συντονιστές)	Απορρόφηση προϋπολογισμού στην Ελλάδα
FP7-REGION S-2007-2	800.000	28	23	5	21,73%	3	8	0	-	-
FP7-REGION S-2007-3	400.000	1	1	1	100%	1	1	1	100%	22.726
FP7-REGION S-2008-2	800.000	40	34	4	11,75%	3	14	0	-	-

Οι προκηρύξεις REGIONS-2007-2 και REGIONS-2008-2 αφορούσαν την ανάδειξη νέων συσπειρώσεων με γνώμονα την έρευνα. Στην προκήρυξη **REGIONS-2007-2** υποβλήθηκαν 28 προτάσεις με ελληνική συμμετοχή. Οι συντονιστές προέρχονται από την Ήπειρο (Περιφέρεια Ηπείρου), την Κρήτη (Πανεπιστήμιο Κρήτης) και τη Στερεά Ελλάδα (Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας).

⁴³ Οι υπόλοιπες προκηρύξεις απευθύνονταν σε συγκεκριμένους αποδέκτες («κλειστές» προκηρύξεις).

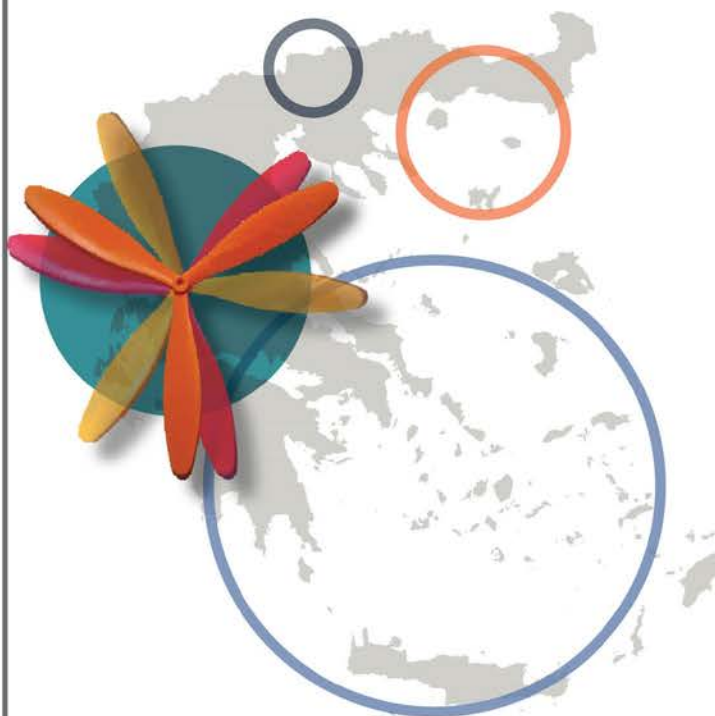
⁴⁴ Αφορά τον αριθμό συμβολαίων σε σχέση με τον αριθμό των προτάσεων που αξιολογήθηκαν.

⁴⁵ Αφορά το σύνολο των οργανισμών που συμμετέχουν στις προτάσεις (όχι μοναδικοί οργανισμοί).

Συμμετείχαν 8 οργανισμοί, εκ των οποίων 1 Πανεπιστήμιο, 1 ερευνητικός οργανισμός, 2 ιδιωτικοί οργανισμοί, 3 δημόσιοι οργανισμοί και 1 άλλος οργανισμός.

Στην προκήρυξη **REGIONS-2008-2**, υποβλήθηκαν 3 προτάσεις με ελληνική συμμετοχή. Οι συντονιστές προέρχονταν από την Αττική (Περιφέρεια Αττικής), την Ανατολική Μακεδονία-Θράκη (Δήμος Καβάλας) και τη Στερεά Ελλάδα (Δήμος Φθιώτιδας). Συμμετείχαν συνολικά 14 οργανισμοί, εκ των οποίων 3 Πανεπιστήμια, 1 ερευνητικό κέντρο, 2 ιδιωτικοί οργανισμοί, 4 δημόσιοι οργανισμοί και 4 άλλοι οργανισμοί. Δεν χρηματοδοτήθηκε καμία πρόταση.

Η προκήρυξη **REGIONS-2007-3** αφορούσε τη συγκρότηση του ευρωπαϊκού δικτύου των Εθνικών Σημείων Επαφής για το πρόγραμμα «Περιφέρειες της Γνώσης». Υποβλήθηκε 1 μόνο πρόταση με συντονιστή τον οργανισμό INSTYTUT PODSTAWOWYCH PROBLEMOW TECHNIKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK (IPPT PAN), Εθνικό Σημείο Επαφής για το πρόγραμμα στην Πολωνία, η οποία χρηματοδοτήθηκε. Στην κοινοπραξία συμμετείχαν 10 ακόμα εταίροι, μεταξύ των οποίων το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης. Οι δράσεις του δικτύου απευθύνονταν στα Εθνικά Σημεία Επαφής 36 κρατών μελών και συνδεδεμένων χωρών της ΕΕ.

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL
DOCUMENTATION
CENTRE

Βασ. Κωνσταντίνου 48
11635, Αθήνα
Τηλ.: 210 7273900-1,
Fax: 210 7246824
e-mail: ekt@ekt.gr
www.ekt.gr

ISBN: 978-618-80175-5-9 (pdf)